

กัลยาณมิตร

www.kalyanamitra.org

มิลินทปัญญา

ฉบับผู้หยังลงสู่ความเพียร

ที่ระลึกในงานอุปสมบทอุทิศชีวิต

วันอังคารที่ ๒๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๐

มิลินทปัญญา

ฉบับผู้หยั่งลงสู่ความเพียร

ที่ระลึกในงานอุปสมบทอุทิศชีวิต

วันอังคารที่ ๒๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๐

มิลินทปัญญา

ฉบับ

ผู้หยั่งลงสู่ความเพียร

คำปรารภ

ในมงคลสมัยวาระวันคล้ายวันเกิดของ**พระเดชพระคุณพระราชภาวนาวิสุทธิ** (หลวงพ่อธัมมชโย) เวียนมาบรรจบครบ ๕๓ ปี ในวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๐ นี้ สามเณรเปรียญ ๗ รูป และอุบาสก ๒ ท่าน ผู้ตั้งใจฝึกฝนอบรมตนเองตามพระธรรมวินัย และคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ด้วยดีเสมอมา ต่างตั้งใจที่จะอุปสมบทอุทิศชีวิต เป็นพระภิกษุผู้สดงามในพระพุทธศาสนา เป็นเพื่อนานุญอันเยี่ยมของโลก และเป็นอายุของพระพุทธศาสนาในวันอันสำคัญยิ่งนี้

คณะศิษยานุศิษย์ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ **มลินท-ปัญหา ฉบับผู้หยังลงสู่ความเพียร** ขึ้น เพื่อน้อมบูชาธรรมแด่พระเดชพระคุณพระราชภาวนาวิสุทธิ หลวงพ่อผู้เป็นที่รักยิ่งของพวกเราทั้งหลาย และเพื่อเป็นธรรมบรรณาการแด่นักสร้างบารมี ผู้เป็นยอดกัลยาณมิตร ผู้นำบุญ ผู้มีใจรักการปฏิบัติธรรม และผู้มีดวงใจอันมุ่งมั่น...ปรารถนาที่สุดแห่งธรรมทุกๆ คน

นักปราชญ์ทั้งหลายต่างยกย่องหนังสือมิลินท-
ปัญหาว่าเป็นเลิศด้านการอุปมาอุปไมย ส่วนหนังสือ **มิ
ลินทปัญหา ฉบับผู้หยังลงสู่ความเพียร** ที่ท่านถืออยู่ใน
มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือมิลินทปัญหาทั่วไป โดยคัด
เฉพาะบทสุดท้ายของมิลินทปัญหา ฉบับ **ปุ๋ย แสงฉาย** มา
เรียบเรียงโดยจัดหมวดหมู่ใหม่ และเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจ
ง่ายขึ้น แต่ก็ได้พยายามรักษาภาษาเดิมเอาไว้ให้ได้ มาก
ที่สุด เพื่อไม่ให้เสียอรรถรส ในการตีความตามภูมิปัญญา
ของผู้อ่าน ซึ่งถือเป็นหัวใจของการอ่าน **“มิลินท-ปัญหา”**
โดยแท้

สาเหตุที่คัดเฉพาะบทสุดท้ายมามอบให้แก่นัก-
สร้างบารมีทุกท่าน เพราะเป็น**คุณสมบัติของผู้ควรบรรลุ
ธรรม** โดยมองธรรมชาติ ลึกรอบตัวมาเป็นข้อคิด ข้อ
ปฏิบัติ ในการระมัดระวังและฝึกฝนใจให้หยุดให้นิ่งยิ่งๆ
ขึ้นไป

คำถาม-คำตอบในบทนี้ขึ้นต้น ดังนี้

พระยามิลินทร์ : ข้าแต่พระนาคนเสน ภิกษุ
ประกอบด้วยองค์เท่าไร จึงจะสำเร็จพระอรหัตต์ได้

พระนาคนเสน : ขอถวายพระพร ภิกษุผู้มุ่งจะสำเร็จ
พระอรหัตต์ควรถือเอาองค์ ๑ แห่งลา องค์ ๕ แห่ง ไก่ องค์

๑ แห่งกระแต ฯลฯ

พระยามิลินทร์ : ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควร ถือเอาองค์ ๑ แห่งลานั้นเป็นประการใด

พระนาคเสน :

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงเป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้นักสร้างบารมีทุกท่านได้เป็นผู้หัดล้างเกตธรรมชาติและสิ่งรอบตัว มาเป็นอุทาหรณ์น้อมนำใจกลับสู่ความสงบภายใน ณ ลานที่ ๗ ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป อันจะเป็นเหตุให้เข้าใจคำสอนอันล้ำค่าในพระพุทธานุศาสน์ได้แจ่มแจ้งขึ้น และจะส่งผลให้มีกำลังใจที่จะปรารถนาความเพียรในการปฏิบัติธรรม ทำให้หยุดใจนิ่ง ให้เข้าถึงความสุข ความสงบภายใน และสามารถเข้าถึงพระธรรมกายองค์ที่สุดได้โดยง่ายทุกภพทุกชาติ

ขอความสำเร็จทั้งปวง จงมีแต่ผู้ที่ยังลงสู่ความเพียรทุกท่านเทอญ

จากใจ...คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

คำนำ	-----	
หมวด	๑. ทำวลั๊กกะ	๑๑
มนุษย์	๑. พระเจ้าจักรพรรดิ	๑๓
	๒. ช่างไม้	๑๕
	๓. กรรมกร	๑๖
	๔. นายพราน	๑๖
	๕. พรานเบ็ด	๑๗
	๖. นายขมังธนู	๑๘
	๗. ตั๊นหน	๒๐
	๘. ทารก	๒๑
สัตว์บก		
	สัตว์สี่เท้า	
	๑. แม่เสือเหลือง	๒๓
	๒. เสือเหลือง	๒๔
	๓. ราชสีห์	๒๕
	๔. ช้าง	๒๗

๕. โค -----	๒๘
๖. ลา -----	๒๙
๗. เนื้อในป่า -----	๓๐
๘. สุนัขจิ้งจอก -----	๓๑
๙. สุกกร -----	๓๒
๑๐. วานร -----	๓๓
๑๑. แมว -----	๓๓
๑๒. กาลักน้ำ -----	๕๗
๑๓. หม้อน้ำ -----	๕๗
๑๔. เรือ -----	๕๘
๑๕. เรือติดหินโสโครก -----	๕๙
๑๖. เสากระโดง -----	๖๐

พุกษชาติ

๑. ป่า -----	๖๑
๒. พีช -----	๖๒
๓. ต้นไม้ -----	๖๓
๔. ไม้ขนาง -----	๖๔
๕. ไม้ไผ่ -----	๖๕
๖. ดอกบัว -----	๖๕
๗. เครื่องน้ำเต้า -----	๖๖

ธรรมาที

ดิน	๑. แผ่นดิน -----	๖๗
	๒. ภูเขา -----	๖๙
	๓. น้า -----	๗๑
น้ำ	๑. มหาสมุทร -----	๗๒
	๒. น้ำ -----	๗๔
	๓. เมฆ -----	๗๕
ลม	๑. อากาศ -----	๗๘
	๒. พายุ -----	๗๘
ไฟ	๑. ไฟ -----	๗๙
อื่นๆ	๑. ดวงอาทิตย์ -----	๘๐
	๒. ดวงจันทร์ -----	๘๑

ภาคผนวก : เรื่องธรรมกาย ----- ๘๓

อธิบายศัพท์ ----- ๘๔

มอบเป็นธรรมบรรณการ
แด่ ผู้ปรารถนาความสุขที่แท้จริง
ตรางสุที่สุดแห่งธรรม
จาก กองวิชาการ สภานับพัฒนาคุณุคการ วัดพระธรรมกาย

“

ไฟที่ไหม้ทงัว และไม้...
ยอมไม่รู้จักอ้อมด้วยเชื้อไฟ
มหาสมุทร...
ยอมไม่รู้จักอ้อมด้วยน้ำ ฉันทใด
บ้นทิตกั๊งหลาย...
ก็ไม่รู้จักอ้อมด้วยคำอันเป็นสุภาเชต ฉันทัน

“

หมวดท้าว

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งท้าว
สักกะ นั้น เป็นประการใด

ขอถวายพระพร องค์ ๓ แห่งท้าวสักกะ ได้แก่

ประการที่ ๑ ท้าวสักกะย่อมเพียบพร้อมด้วย ความสุขอย่าง
เดียวฉันใด พระโยคาวจร^๑ ก็ควรยินดี แต่ความสุข ที่เกิดจากการ
ทำความสงบภายในอย่างยิ่งประการเดียว ฉะนั้น

ประการที่ ๒ ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งเทพเจ้าทั้งหลาย เมื่อ

^๑ โยคาวจร หมายถึง ผู้หยั่งลงสู่ความเพียร ผู้มีความเพียร (มักใช้เรียกพระ
ภิกษุผู้เรียนสมณะ และวิปัสสนา)

ได้เห็นเทพเจ้าทั้งหลายแล้ว ย่อมทำให้ท่านเหล่านั้นรำเริง ฉันใด
พระโยคาวจรก็ควรทำใจให้เกิดความรำเริง ไม่หดหู่ ไม่เกียจคร้านใน
กุศลกรรมทั้งหลาย ฉะนั้น

ประการที่ ๓ ท้าวสักกะย่อมไม่มีความเบื่อหน่าย รำคาญใจ
ฉันใด พระโยคาวจรก็ไม่ควรเกิดความเบื่อหน่ายในความสงบ ฉะนั้น

ข้อนี้สมกับคำของพระสุภูติเถรเจ้าว่า ข้าแต่มหาวิรเจ้า นับแต่
ข้าพระองค์ได้บรรพชาในศาสนาของพระองค์ ยังไม่รู้สึกรว่ามีสัญญา*
ในเรื่องกามารมณ์* เกิดแก่ข้าพระองค์เลย

ทุกจุดที่มีเครื่องหมาย * ดูคำอธิบายศัพท์ท้ายเล่ม

หมวดมนุษย์

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอา **องค์ ๔ แห่งพระเจ้าจักรพรรดิ** นั้น เป็นประการใด

องค์ ๔ แห่งพระเจ้าจักรพรรดิ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาพระเจ้าจักรพรรดิย่อมทรงสงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ * ฉันท ไต พระโยคาวจร ก็ควรสงเคราะห์ ควรประคอง ควรอนุเคราะห์ ควรทำให้สำเร็จ แก่บริษัท ๔ ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาในแว่นแคว้นพระเจ้าจักรพรรดิย่อมไม่มีโจรผู้ร้าย ฉันท ไต พระโยคาวจรก็ไม่ควรให้มีโจรผู้ร้าย คือ กามวิตก* พยาบาทวิตก* วิหิงสาวิตก* ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับพระพุทธพจน์ว่า ผู้ใดยินดีในการระงับวิตก อบรม
อสุภะ* มีสติทุกเมื่อ ผู้นั้นจะทำได้ทุกแห่งทุกขีได้ จะตัดเครื่องผูกแห่ง
มาร*ได้

ประการที่ ๓ ธรรมดาพระเจ้าจักรพรรดิ ย่อมเสด็จประพาส
โลก เพื่อทรงพิจารณาดูคนดี คนเลว ทุกวัน ฉันทไต พระโยคาวจรก็
ควรพิจารณากายกรรม วจีกรรม มโนกรรมทุกวัน แล้วทำให้บริสุทธิ์
โดยคิดว่าวันคืนล่วงไป กาย วาจา ใจของเราบริสุทธิ์ดีงามเพียงไร

ข้อนี้สมกับพระพุทธพจน์ ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ว่า บรรพชิต
ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า วันคืนของเราล่วงไป อย่างไร

ประการที่ ๔ ธรรมดาพระเจ้าจักรพรรดิย่อม ทรงดูแลรักษา
บ้านเมืองให้ดี ทั้งภายในและภายนอก ฉันทไต พระโยคาวจรก็ควรตั้ง
นายทวาร คือ สติ ควบคุมกิเลส ทั้งภายในภายนอกไม่ให้เกิดขึ้น ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับพระพุทธพจน์ ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้
มีนายทวาร คือ สติ ย่อมละอกุศล สร้างกุศล ละสิ่งที่มีโทษ สร้าง
แต่สิ่งที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์เท่านั้น

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งช่างไม้ นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งช่างไม้ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาช่างไม้วัดบรรทัดแล้ว จึงถากไม้ ฉันทไค
พระโยคาวจร ก็ควรวางพระพุทธรเจ้าเป็นแบบแผน แล้วยึดศีลเป็น
หลักตั้งยืนอยู่บนปฐพี จับเอามัดคือปัญญา ด้วยมือคือศรัทธา เพื่อ
ถากกิเลสออก ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาช่างไม้ย่อมถากเอาเปลือกนอกทิ้ง เหลือ
ไว้แต่แก่น ฉันทไค พระโยคาวจรก็ควรถากความเห็นผิดต่างๆ ที่ง เช่น
ลัทธิสตทิกฺขลัฏฐิ* อุกฺเขททิกฺขลัฏฐิ* เป็นต้น แล้วถือเอาแต่แก่น คือความเป็น
จริงของสังขารทั้งหลายทั้งปวงว่า ไม่มีอะไรเป็นตัวตน ทั้งสัตว์ บุคคล
ตัวเขา ตัวเรา มีแต่ความว่างเปล่า อนิจจังทั้งสิ้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน**สุดตนิบาต** ว่า ท่านทั้งหลายควร
ปิดเป้าเสียซึ่งความมืด ควรกวาดเสียซึ่งขยะมูลฝอย ควรทิ้งเสียซึ่ง
ผู้ไม่ใช่สมณะ แต่ถือตัวว่าเป็นสมณะ ควรทิ้งเสียซึ่งผู้มีนียลลามก
มีอาจารย์โคจร* ลามก ควรเป็นผู้บริสุทฺธิ อยู่กับผู้บริสุทฺธิ ควรเป็นผู้มี
สติ อยู่กับผู้ที่มีสติ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งกรรมกร
นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งกรรมกร คือ ธรรมดากรรมกรย่อมคิดว่า เรา
เป็นลูกจ้าง เราจักต้องตั้งใจทำงานด้วยความไม่ประมาท เพื่อเรา
จักได้ค่าจ้างมาก ฉันทใด พระโยคาวจรก็ควรคิดว่า เมื่อเราพิจารณา
กายอันประกอบด้วยธาตุ ๔ * นี้ดีแล้ว เราก็คจะเป็นผู้ไม่ประมาทเนืองๆ
มีสติสัมปชัญญะดี มีใจแน่วแน่ เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็คจะพ้นจากการ
เกิด แก่ เจ็บ ตาย โสกะ* ปริเทวะ* ทุกข์ โทมนัส อุปายาส* ดัง
นั้นเราจึงไม่ควรประมาทเลย

ข้อนี้สัมพันธ์กับคำของพระสารีบุตรเถรเจ้า ว่า ขอท่านทั้งหลาย จง
พิจารณาภายในนี้ จงกำหนดรู้ภายในนี้ว่าไป จงเห็นสภาพในภายใน* จึงจัก
ทำให้สิ้นทุกข์ได้

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๔ แห่งนายพราน
นั้น เป็นประการใด

องค์ ๔ แห่งนายพราน ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดานายพรานย่อมหลับน้อย ฉันทใด พระ
โยคาวจรก็ควรหลับน้อย ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดานายพรานย่อมมีใจจดจ่อ จ้องจับฝูงเนื้อ พระโยคาวจรก็ควรระคอง และรักษาอารมณ์ที่ได้มาอย่างดีแล้วให้เกิดคุณวิเศษต่อไป

ประการที่ ๓ ธรรมดานายพรานย่อมรู้จักเวลา ไหนควรทำอะไร พระโยคาวจรก็ควรรู้จักเวลา คือควรรู้ว่าเวลานี้เป็นเวลาอยู่ในที่สงบ เวลานี้เป็นเวลาออกจากที่สงบ

ประการที่ ๔ ธรรมดานายพราน พอแลเห็นเนื้อ ก็เกิดความรำเริงว่าเราจักได้เนื้อตัวนี้ พระโยคาวจรพอได้ความยินดีในอารมณ์ ก็ควรเกิดความรำเริงใจว่า เราจักได้คุณวิเศษยิ่งขึ้นไป

ข้อนี้สมกับคำ**พระโมฆราชเถรเจ้า** ว่า ภิกษุผู้มีความเพียรได้ความยินดีในอารมณ์แล้ว ควรทำให้เกิดความยินดียิ่งขึ้นไปอีก ด้วยการคิดว่าจะนำไปสู่ธรรมะอันยิ่งต่อไป

ข้าแต่พระนาคนเสน **องค์ ๒ แห่งพรานเบ็ด** นั้น เป็น **ประการใด**

องค์ ๒ แห่งพรานเบ็ด ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาพรานเบ็ด ย่อมดึงปลาขึ้นมาด้วยเหยื่อฉันทใด พระโยคาวจรก็ควรดึงผลแห่งสมณะอันยิ่งใหญ่มขึ้นมา ด้วย

ญาณ * ฉะนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาพรานเบ็ด ย่อมสละสัตว์ที่ใช้เป็นเหยื่อเพียงเล็กน้อย เพื่อให้ได้ปลาจำนวนมาก ฉนใด พระโยคาวจร ก็ควรสละเหยื่ออันเล็กน้อย คือ อามิสในทางโลก เพื่อให้ได้สมณคุณ * อันยิ่งใหญ่ต่อไป ฉนนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระราहुล** ว่า พระภิกษุสละโลกามิสแล้ว ย่อมได้อานิบัติวิโมกข์* สุกญวิโมกข์* อัปปทิตติวิโมกข์* และผล ๔ * อภิญญา ๖ *

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๔ แห่งนายขมังธนู นั้น เป็นประการใด

องค์ ๔ แห่งนายขมังธนู ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดานายขมังธนู เมื่อจะยิงธนู ย่อมเหยียบพื้นด้วยเท้าทั้งสองให้มั่น ทำเขาไม่ให้ไหว ยกธนูขึ้นเพียงหู ตั้งกายตรง วางมือทั้งสองลงที่คันธนู จับคันธนูให้แน่น ทำนิ้วให้ชิดกัน เอี้ยวคอหลิวตา เข้มปาก เล็งเป้าให้ตรง แล้วเกิดความดีใจว่า เราจักยิงไปในบัดนี้ ฉนใด

พระโยคาวจร ก็ควรเหยียบพื้นดิน คือ ศील ด้วย เท้า คือวิริยะ ให้มั่นคง ทำขันติ-โลภะจะไม่ให้ไหว สำรวมใจและกาย บีบกิเลส ตัณหาให้แน่น กระทำจิตไม่ให้มีช่องว่าง ด้วยโยนิโสมนสิการ* ประคอง ความเพียร ปิดประตูทั้ง ๖* เสีย ตั้งสติไว้ ทำให้เกิดความรำเริงว่า เราจักยิงกิเลสทั้งปวง ด้วยลูกศร คือญาณ ณ บัดนี้

ประการที่ ๒ ธรรมดานายขมังธนู ย่อมรักษาไม้ง่ามไว้ เพื่อ ตัดลูกธนูที่คดงอให้ตรง ฉนใด พระโยคาวจร ก็ควรรักษาไม้ง่าม คือ สติปัญญาไว้ใ้ในกายนี้ เพื่อทำจิตที่คดงอ ให้ตรง ฉนนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดานายขมังธนู ย่อมเฟ่งที่หมายไว้แนวแน่ ฉนใด พระโยคาวจรก็ควรเฟ่งกายนี้ ฉนนั้น

ควรเฟ่งกายนี้อย่างไร ?

ควรเฟ่งว่า กายนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นโรค เป็น หัวผี เป็นลูกศร เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ เป็น ของทำให้ลำบาก เป็น ของแปรปรวน เป็นของแตกหัก เป็นของจัญไร เป็นของอุปาทัว เป็นภัย เป็นอุปสรรค เป็นของหวนไหว เป็นของผูกพัน เป็นของไม่ยั่งยืน ไม่มี ที่หลบหลี้ ไม่มีที่ต้านทาน ไม่มีที่พึ่ง ไม่มีที่อาศัย เป็นของว่าง เป็นของ เปล่า เป็นของมีโทษ เป็นของมีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ไม่มี แก่น เป็นรากเหง้าแห่งภัย เป็นผู้ฆ่า เป็นของมีอาสวะเครื่องดอง เป็นของน่าสงสัย เป็นของประู่งแต่ง เป็นเหยื่อแห่งมาร มีความเกิด แก่

เจ็บ ตาย โศกเศร้า รำพัน คับแค้น เป็นธรรมดา

ประการที่ ๔ ธรรมดานายขมังธนู ย่อมหัดยิงธนูทั้งเช้าและเย็น ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ควรฝึกหัดในอารมณ์ ทั้งเช้าเย็น ฉันทนั้น

สมกับคำ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า นายขมังธนูย่อมหัดยิงธนูทั้งเย็นทั้งเช้า ไม่ทั้งการฝึกหัด จึงจะได้ค่าจ้างรางวัล ฉันทไศ พระสงฆ์ก็พึงพิจารณากาย ไม่ทั้งการพิจารณากาย แล้วได้ความเป็นพระอรหันต์ ฉันทนั้น

ข้าแต่พระภาคเสน ที่ว่าควรถือองค์ ๓ แห่งต้นหน นั้น เป็นประการใด

องค์ ๓ แห่งต้นหน ได้แก่

ประการที่ ๑ ต้นหน คือนายท้ายเรือผู้เอาใจใส่ เรือตลอดเวลา ทั้งกลางวันกลางคืน ไม่ประมาทเปลอ เรอ ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ไม่ควรประมาท ควรกำหนดจิตไว้ด้วยโยนิโสมนสิการอยู่เป็นนิจ ทั้งกลางวันกลางคืน ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ในพระธรรมบทว่า เธอทั้งหลายจงยินดีในความไม่ประมาท จงรักษาจิตของตน จงยก

ตนขึ้นจากหล่ม เหมือนกับช้างที่ตกหล่ม แล้วยกตนขึ้นจากหล่มได้
ฉันทัน

ประการที่ ๒ ธรรมดาต้นหน ย่อมรู้สิ่งที่ดี และไม่ตีในมหาสมุทร
ได้ทั้งหมด พระโยคาวจรก็ควรรู้จัก สิ่งที่เป็นกุศล และอกุศล มีโทษ
ไม่มีโทษ ควรเกี่ยวข้อง ไม่ควรเกี่ยวข้อง เลว ดี อะไรคือดำ อะไร
คือขาว

ประการที่ ๓ ธรรมดาต้นหนย่อมตั้งเข็มทิศด้วยตนเอง ไม่ให้
ผู้อื่นแตะต้อง ฉันทใด พระโยคาวจรก็ควรตั้งเข็มทิศไว้ในใจ ห้ามใจ
ไม่ให้หนีถึงสิ่งที่เป็นบาปอกุศลทั้งหลาย ฉันทัน

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ใน **สังยุตตนิกาย**
ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าหนีถึงสิ่งที่เป็นบาปอกุศล**
อันเป็นกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตกเลย

**ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งทารก นั้น
เป็นประการใด**

องค์ ๑ แห่งทารก คือ ธรรมดาทารกที่ยังกินนมอยู่ ย่อม
ชวนชวายเป็นประโยชน์ของตน เวลาอยากกินนมก็ร้องไห้ ฉันทใด พระ

โยคาวจรก็ควรชวนชวายเป็นประโยชน์ของตน ฉะนั้น คือ ควรชวนชวายเป็นธรรมอันชอบใจ แล้วควรชวนชวายในการเล่าเรียน ไต่ถาม การทำใจให้สงบ การอยู่ใกล้ครู และการคบหากัลยาณมิตร

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **ปรินิพพานสูตร** ว่า **ดูก่อนอานนท์** พวกเธอจงประกอบในประโยชน์ของตน อย่าได้ประมาทในประโยชน์ของตน

“ พระโยคาวจร
ก็ควรประพฤติพรหมจรรย์
ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์
จนตลอดชีวิต
แม้จะทุกข์สุขเพียงใดก็ตาม ”

หมวดสัตว์บก

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งแม่เสือ
เหลือง นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งแม่เสือเหลือง คือ ธรรมดาแม่-เสือเหลืองเมื่อมี
ท้องแล้วจะไม่เข้าใกล้ตัวผู้อื่น ฉันใด พระโยคาวจรก็ฉันนั้น คือ เมื่อ
ได้เห็นการปฏิสนธิ ได้แก่ ความเกิด และความอยู่ในครรภ์ ความจุมติ
ได้แก่ความ แตก ความสิ้น ความวินาศ อันเป็นทุกข์ภัยในสงสารแล้ว
ก็ควรกระทำโยนิโสมนสิการ ด้วยการคิดว่าเรา จักไม่ปฏิสนธิในภพ
ทั้งหลายอีก

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **ธนิยโคपालสูตร** ว่า ธรรมดา
โค ผู้สลัดเครื่องผูกให้ขาดแล้ว ช้างทำลายเถาหัวด้วนให้ขาดแล้ว

ย่อมไม่กลับไปสู่เครื่องผูก และเกาหัวด้วน* อีก ฉันทไต พระโยคาวจรก็
ควรคิดว่าเราจักไม่ยอมเกิดอีก

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่ง เสือ
เหลือง นั้น เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งเสือเหลือง ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาเสื่อเหลือง ย่อมไปแอบซุ่มอยู่ตามกอหญ้า
พุ่มไม้ ซอกเขา ในป่าแล้วก็จับ เนื้อกิน ฉันทไต พระโยคาวจรก็ฉันทนั้น
ย่อมไปหาที่ส่งตอยุ่ อันได้แก่ ป่า โคนต้นไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้า ป่าช้า
ป่าใหญ่ ที่แจ้ง ลอมฟาง เมื่อได้ที่ส่งตอย่างนั้น ก็จะสำเร็จอภิญญา ๖
ในไม่ช้า

สมกับคำของ**พระธรรมสังคาคทกมหาเถรเจ้า** ที่ทั้งหลายว่า เสื่อ
เหลืองแอบซุ่มจับเนื้อ ฉันทไต พระภิกษุผู้ประกอบความเพียร ผู้เจริญ
วิปัสสนา ก็เข้าไปอยู่ป่า มุ่งสู่ประโยชน์อันสูงสุด ฉะนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาเสื่อเหลืองย่อมไม่กินเนื้อ ที่ล้มลงข้าง
ซ้าย พระโยคาวจรย่อมไม่ฉันอาหารที่ได้มาอย่างผิดพระธรรมวินัย คือ
ได้มาด้วยการลวงโลก การประจบ การพูดเสียบเคียง การพูด

ผู้ที่ยังหลงในความเพียร

เหยียดผู้อื่น การแจกแลกด้วยลาภ หรือด้วยการให้ไม้แก่น ไม้ไผ่ ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้ ดินเหนียว ผงผัดหน้า เครื่องฤดูตัว ไม้สีฟัน น้ำล้างหน้า ข้าวต้ม แกงถั่ว ให้ของแลกเปลี่ยน แก่ชาวบ้าน หรือรับใช้ชาวบ้าน หรือเป็นหมอ ทูต ผู้รับส่งข่าว ให้อาหารแลกอาหาร หรือวัตถุวิชา* เขตตวิชา* อังคววิชา* อย่างไม่อย่างหนึ่ง เหมือนกับเสือเหลือง ที่ไม่กินเนื้อที่ล้มลงข้างซ้าย

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๗ แห่งราชสีห์ นั้น เป็นประการใด

องค์ ๗ แห่งราชสีห์ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาราชสีห์ ย่อมมีกายขาวบริสุทธิ์ ฉันไค พระโยคาวจรก็ควรให้มีจิตขาวบริสุทธิ์ ปราศจากความรำคาญ ฉันนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาราชสีห์ ย่อมเที่ยวไปด้วยเท้าทั้งสองอย่างองอาจ ฉันไค พระโยคาวจรก็ควรเที่ยวไปด้วยอธิบาท ๔* ฉันนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาราชสีห์ ย่อมมีไกรสร คือ สร้อยสีสวยงามยิ่ง ฉันไค พระโยคาวจรก็ควรมีไกรสร คือ ศิล อันสวยงามยิ่ง ฉันนั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาราชสีห์ ถึงจะตายก็ไม่ยอมอ่อนน้อมต่อใคร ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ไม่ควรอ่อนน้อมต่อใคร เพียงเพราะเห็นแก่ปัจฉัย ๔ แม้ตัวจะตายก็ตาม

ประการที่ ๕ ธรรมดาราชสีห์ ย่อมเที่ยวหา อาหารเรื่อยไป ได้ อาหารที่ใดก็กินให้อิ่ม ณ ที่นั้น ไม่เลือกกินแต่เนื้อที่อร่อย ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ควรเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับตระกูลที่พบ ไม่ควรเลือกตระกูลและอาหาร ฉันทนั้น

ประการที่ ๖ ธรรมดาราชสีห์ ย่อมไม่สะสมอาหาร กินคราวหนึ่งแล้วไม่เก็บไว้กินอีก ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ไม่ควรสะสมอาหาร ฉันทนั้น

ประการที่ ๗ ธรรมดาราชสีห์ เวลาหาอาหารไม่ได้ ก็ไม่ทุกข์ร้อน และเมื่อได้อาหารแล้วก็ไม่ติดอยู่กับอาหารนั้น ฉันทไศ พระโยคาวจร เวลาหาอาหารไม่ได้ ก็ไม่ควรทุกข์ร้อน เวลาได้ ก็ไม่ควรติดใจในรสอาหาร ควรฉันทด้วยการพิจารณา เพื่อความหลุดพ้น ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **สังยุตตนิกาย** ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระกัสสปนี้ย่อมยินดีด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ สรรเสริญความยินดีในบิณฑบาตตามมีตามได้ ไม่แสวงหาบิณฑบาตในทางไม่ชอบ เมื่อไม่ได้ก็ไม่ทุกข์ร้อน เวลาได้ก็ไม่ติดในรสอาหาร รู้จักพิจารณาโทษแห่งอาหาร ดังนี้**

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งข้าง นั้น เป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งข้าง ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาข้างเมื่อเที่ยวไป ย่อมเอาเท้าย่ำลงไปบนดิน ฉันทใด พระโยคาวจรผู้พิจารณากาย ก็ควรทำลายกิเลสทั้งปวง ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาข้างย่อมมองตรงไปข้างหน้า ไม่หันซ้ายแลขวา ฉันทใด พระโยคาวจรก็ไม่ควรเหลียวดูทิศโน้นทิศนี้ ไม่แหงนหรือก้มดู ควรดูเพียงชั่วระยะแอก* ฉันทนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาข้าง ย่อมไม่นอนประจำอยู่ในที่แห่งเดียว เที่ยวหากินในที่ใด ก็ไม่พักนอนในที่นั้น ฉันทใด พระโยคาวจรก็ไม่ควรนอนประจำ คือ อาลัยในที่ที่วิวิบินทาบต ถ้าได้เห็นที่ชอบใจ คือปะรำ (สิ่งก่อสร้างชั่วคราว) หรือโคนต้นไม้ หรือถ้ำ หรือเงื่อมเขา ก็ควรเข้าพักอยู่ในที่นั้น แล้วไม่ควรหวังใยในที่นั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาข้าง ย่อมลงเล่นน้ำอย่างสุขใจ ฉันทใด พระโยคาวจรเวลาลงสู่สระโบกขรณี คือ มหาสติปัฏฐาน* อันเต็มเปี่ยมด้วยน้ำอันประเสริฐ คือ พระธรรมอันเย็นใส อันดาษไปด้วยยอดดอกไม้ คือ วิมุตติ* ก็ควรเล่นอยู่ด้วยการพิจารณาสังขาร* ฉันทนั้น

ประการที่ ๕ ธรรมดาข้าง ย่อมมีสติอยู่ทุกเวลาอย่างก้าว ฉันทิ
พระโยคาวจรก็ควรมีสติสัมปชัญญะทุกเวลาอย่างก้าว แม้เวลาเดินไปมา
คู้เหยียด หรือแลเหลียว ฉันทินั้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **สังยุตตนิกาย** ว่า การสำรวจ
กาย วาจา ใจ เป็นของดี การระวังในสิ่งทั้งปวงเป็นของดี ผู้ระวังใน
สิ่งทั้งปวง ผู้มียางอายุ เรียกว่าเป็นผู้รักษากาย วาจา ใจ ดีแล้ว

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอา **องค์ ๔ แห่งโค** นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๔ แห่งโค ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาโคย่อมไม่ทิ้งคอกของตน ฉันทิ พระ
โยคาวจรก็ไม่ควรทิ้งโอกาสของตน ฉันทินั้น คือไม่ควรทิ้งการนึกเสมอ
ว่า กายนี้ต้องหมั่นขัดสี ต้องอบรมอยู่เสมอ และย่อมมีการแตก
สลายเป็นธรรมดา

ประการที่ ๒ ธรรมดาโค ย่อมลากแอกที่เทียมอยู่ไปด้วยความ
สุขและความทุกข์ ฉันทิ พระโยคาวจร ก็ควรประพฤติพรหมจรรย์
ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ จนตลอดชีวิต แม้จะทุกข์สุขเพียงใดก็ตาม

ประการที่ ๓ ธรรมดาโค ย่อมเต็มใจเต็มน้ำ ฉันท ไฉ พระโยคาวจร ก็ควรเต็มใจฟังคำสั่งสอนของพระอุปัชฌาย์ ฉันทนั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาโคนั้น เมื่อผู้ใดจงใจไป ก็ยอมทำตามทีผู้นั้นสั่ง ฉันท ไฉ พระโยคาวจรก็ควรยิน- ติรับฟังคำสั่งสอนของพระภิกษุด้วยกัน หรือแม้ผู้เป็น อุบาสกชาวบ้าน ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า ถึงผู้บวชวันนั้นมีอายุเพียง ๗ ขวบ สอนเราก็ตาม เราก้ยินติรับคำสอน เราได้เห็นผู้นั้นก็เกิดความรักและความศรัทธาอย่างแรงกล้า ยินดีน้อมรับว่าเป็นอาจารย์ แล้วแสดงความเคารพอยู่เนืองๆ

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งลา นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งลา คือ ธรรมดาของลานั้น ไม่เลือกที่นอน นอนบนกองขยะก็มี ที่ทาง ๔ แพร่ง ๓ แพร่ง ที่ประตูบ้าน กองแกลบก็มี ฉันท ไฉ พระโยคาวจรก็ไม่เลือกที่นอน ฉันทนั้น ไม่ว่าจะเป็นการปูแผ่นหนัง ปูหญ้า หรือใบไม้ หรือนอนบนเตียงไม้ หรือพื้นดินก็นอนได้

ข้อนี้สมกับที่**พระพุทธเจ้า** ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายในบัดนี้ เปรียบเหมือนท่อนไม้ ย่อมเป็นผู้ไม่ประมาท และมีความเพียร

ส่วน**พระสารีบุตรเถรเจ้า** กล่าวไว้ว่า การนั่งคู้บัลลังก์ หรือนั่งคุกเข่า ก็พออยู่สบายสำหรับพระภิกษุผู้มุ่งต่อพระนิพพานแล้ว

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือองค์ ๓ แห่งในป่า นั้น เป็นประการใด

องค์ ๓ แห่งในป่า ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาเนื้อในป่า ย่อมเที่ยวไปในป่า ในเวลากลางคืน ในที่แจ้ง ฉันทไถ พระโยคาวจรก็ควรอยู่ป่าในเวลากลางวัน และอยู่ในที่แจ้งในเวลากลางคืน

ข้อนี้สัมพันธ์กับ**พระพุทธพจน์** ว่า คุณก่อนสารีบุตร เราย่อมอยู่ในที่แจ้ง ในเวลากลางคืนในหน้าหนาว ส่วนเดือนฤดูท้าวแห่งฤดูร้อน ในเวลากลางวันเราอยู่ในที่แจ้ง ในเวลากลางคืนเราอยู่ในป่า

ประการที่ ๒ ธรรมดาเนื้อในป่า ย่อมรู้จักหลบหลีกลูกศร ฉันทไถ พระโยคาวจรก็ควรรู้จักหลบหลีกกิเลส ฉันทนั้น

ธรรมดาเนื้อในป่า เมื่อเห็นมนุษย์แล้วย่อมวิ่งหนี ด้วยคิดว่าอย่าให้มนุษย์ได้เห็นเราเลย พระโยคาวจร เมื่อเห็นพวกทาศิล พวกเกียจคร้าน พวกยินดีในหมู่คณะ ก็ควรหนีไปด้วยคิดว่า อย่าให้พวกนี้ได้เห็นเรา และอย่าให้เราได้เห็นคนพวกนี้

ข้อนี้พระเถระเจ้าคิดว่า คนมีความต้องการในทางลามก คนเกียจคร้าน คนท้อถอย คนฟังน้อย คนประพฤตินิมนต์ คนไม่สงบ อย่านำได้พบเห็นเราเลย

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งสุนัขจิ้งจอกนั้น เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งสุนัขจิ้งจอก ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาสุนัขจิ้งจอก เมื่อได้อาหาร แล้วยอมไม่รังเกียจ ย่อมกินจนพอต้องการ ฉนใด พระโยคาวจร เมื่อได้ภัตตาหารแล้ว ก็ไม่ควรรังเกียจ ไม่ว่าชนิดไหน ควรฉันเพียงเพื่อประทังสังขาร ฉนนั้น

สมกับคำของ**พระมหากัสสปเถระเจ้า** ว่า เวลาเราออกจากที่พักไปบิณฑบาต แม้บรูษโรคเรื้อนที่กำลังกินข้าว หยิบอาหารด้วยมือที่เป็นโรคเรื้อนมาใส่บาตรให้เรา เราก็นำไปฉัน โดยไม่รังเกียจ

ประการที่ ๒ ธรรมดาสุนัขจิ้งจอก เมื่อได้อาหารแล้ว ย่อมไม่เลือกว่าดีเลวอย่างไร ฉนใด พระโยคาวจรเมื่อได้อาหารแล้ว ก็ไม่เลือกว่าดีเลว แต่ยินดีตามได้ ฉนนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอุปเสนเถรเจ้า** ว่า บุคคลควรยินดีแม้ด้วยของเหลว ไม่ควรปรารถนาอย่างอื่น ใจของผู้ซึ่งอยู่ในรสทั้งหลาย ย่อมไม่ยินดีในฉาน ความสันโดษตามมี ตามได้ ย่อมทำให้เป็นสมณะบริบูรณ์

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งสุกร นั้น เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งสุกร ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาสุกร ย่อมชอบนอนแช่น้ำในฤดูร้อน ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรกำกับใจที่เร่าร้อน ตื่นเต้น ด้วยเมตตาภาวนาอันชุ่มเย็นอยู่เสมอ

ประการที่ ๒ ธรรมดาสุกร ย่อมขุดดินด้วยจมูกของตน เพื่อสร้างรางน้ำในที่ที่มีน้ำ แล้วนอนแช่ อยู่ในราง ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรจะทำใจหยุดใจนิ่งเป็นอารมณ์ แล้วจึงนอน ฉะนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระปิลโทลมารทวาชเถรเจ้า** ว่า ภิกษุผู้เลี้ยงเห็นสภาพแห่งกายแล้ว ควรหลีกออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว แล้วนอนอยู่ในอารมณ์ภายใน

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งวานร นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งวานร ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาวานร เมื่อจะหาที่อยู่ ย่อมหาที่อยู่ที
ปลอดภัย คือ ต้นไม้ใหญ่ที่กิ่งดกหนาและเงียบล่งจัด ฉันทิ พระ
โยคาวจรก็ควรเป็นฉันทินั้น คือ พระโยคาวจรควรหาที่อยู่ใกล้
กัลยาณมิตร ผู้มีศีลธรรม อันดีงาม ผู้มีความรู้มาก ผู้รู้จักสั่งสอน

ประการที่ ๒ ธรรมดาวานร ย่อมเที่ยวไปตามต้นไม้ ยืนบนต้นไม้
นั่ง นอนบนต้นไม้ ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรนั่งนอน ยืน เดิน อยู่ใน
ป่า ควรฝึกฝนสติปัญญาในป่า

ข้อนี้สมกับคำ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า ภิกษุผู้ยืน เดิน นั่ง นอน
อยู่ในป่า ย่อมดูงาม เพราะป่าเป็นที่ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งแมว นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งแมว คือ

ประการที่ ๑ ธรรมดาของแมว เวลาไปที่ถ้ำ ซอก รู โพรงหรือ

ที่ระหว่างถ้ำกัถิ ย่อมแสวงหาแต่หนู ฉนฺได พระโยคาวจรผู้ไปอยู่ที่บ้าน
ที่ป่า โคนไม้ ที่แจ้ง ที่ว่างในเรือน ก็ไม่ควรประมาท ควรแสวงหาอาหาร
คือ กายคตาสติ*

ประการที่ ๒ ธรรมดาแมว ย่อมหาอาหารในที่ใกล้ๆ ฉนฺได พระ
โยคาวจรก็ควรพิจารณาซึ่งความตั้งอยู่ และดับไปในอุปาทานชั้นทั้ง
๕* นี้ว่าความตั้งอยู่และเสื่อมไปแห่งรูป เวทนา สัญญา ลังขาร
วิญญาน เป็นอย่างนี้ๆ

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ว่า ไม่ควรพูดถึงที่ไกล ภวักคพรหม*
จักทำอะไรได้ ควรเบื่อหน่ายเฉพาะในกายของตนอันมีอยู่ในปัจจุบัน
นี้แหละ

**ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งฟังพอน นั้น
เป็นประการใด**

องค์ ๑ แห่งฟังพอน คือ ธรรมดาฟังพอน เมื่อจะไปสู้กับงู ย่อม
อบตัวด้วยยาเสียก่อน จึงเข้าไปใกล้งู เพื่อจะสู้กับงู ฉนฺได พระ
โยคาวจรเมื่อจะเข้าไปใกล้ โลกอันมากไปด้วยปฏิฆะ* ความโกรธ และ
ความอฆาต อันครอบงำด้วยความบาดหมาง การทะเลาะเบาะแว้ง
ก็ทำด้วยยา คือ เมตตาสเสียก่อน จึงจะทำให้โลกดับความเร่าร้อนได้

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า พระภิกษุควรมีเมตตาแก่ตนและผู้อื่น ควรแผ่จิตเมตตาไป อันนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งหนู นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งหนู คือ ธรรมดาของหนู ย่อมเที่ยวแสวงหาอาหารไปตามที่นั่นที่นี้ ฉันทใด พระโยคาวจร เมื่อเที่ยวไปข้างโน้นข้างนี้ ก็ควรแสวงหาโยนิโสมนสิการ ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอุปเสนเถรเจ้า** ว่า ผู้แสวงหาธรรม ผู้เห็นธรรมต่างๆ ผู้ไม่ย่อท้อ ผู้สงบ ย่อมมีสติอยู่ทุกเมื่อ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งกระแต นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งกระแต คือ ธรรมดากระแต เมื่อพบศัตรู ย่อมพองหางขึ้นให้ใหญ่ เพื่อต่อสู้กับศัตรู ฉันทใด พระโยคาวจรก็ฉันทนั้น

คือเมื่อเกิดศัตรู คือ กิเลสขึ้น ก็พองพอง คือสติปัญญาให้ใหญ่ขึ้น
กันกลาง กิเลสทั้งปวงด้วยหาง คือสติปัญญา

ข้อนี้สมกับคำของ**พระจุฬินทรเถระเจ้า** ว่า เมื่อกิเลสอันจะ
ทำลายสมณคุณเกิดขึ้นในเวลาใด เวลานั้นพระโยคาวจรก็พองพอง คือ
สติปัญญาขึ้นบ่อยๆ ฉะนั้น

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งแมลงปอง
นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งแมลงปอง คือ ธรรมดาแมลงปอง ย่อมมีหาง
เป็นอาวุธ ชูหางของตนเที่ยวไป ฉันทใด พระโยคาวจร ก็ควรมีอาวุธ
คือ ญาณเป็นเครื่องเช็ดชูไป ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอุปเสนเถระเจ้า** ว่า ภิกษุผู้ถือเอาพระ
ขรรค์ คือ ญาณ ผู้เห็นธรรมด้วยอาการต่างๆ ย่อมพ้นจากภัยทั้งปวง
ภิกษุนั้นย่อมอดทนต่อสิ่งที่ทนได้ยากในโลก

ข้าแต่พระนาคนาเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งแมงมุม นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งแมงมุม คือ ธรรมดาแมงมุม ชักใยดักไว้แล้ว ก็
จ้องดูอยู่ ถ้าหนอนหรือแมลงมาติดในใยของตน ก็จับกินเสีย ฉนั้นใด
พระโยคาวจรก็ควรชักใย คือ สติปัญญาซึ่งไว้ที่ทวารทั้ง ๖ ถ้ามีแมลง
คือ กิเลสมาติด ก็ควรฆ่าเสีย ฉนั้นนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอนรุทธเถรเจ้า** ว่า เพดานที่กั้นทวาร
ทั้ง ๖* อยู่ คือ สติปัญญาอันประเสริฐ เวลากิเลสมาติดที่เพดาน
คือ สติปัญญา นั้น พระภิกษุก็ควรฆ่าเสีย

ข้าแต่พระนาคนาเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งตะขาบ นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งตะขาบ คือ ธรรมดาตะขาบ ย่อม ร้องบอกความ
ปลอดภัย และความมีภัยแก่ผู้อื่น ฉนั้นใด พระโยคาวจร ก็ควรแสดง
ธรรม บอกนรก สวรรค์ นิพพานแก่ผู้อื่น ฉนั้นนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระปิณฑิลภการทวารเถรเจ้า** ว่า พระ
โยคาวจรควรแสดงสิ่งที่น่าสะอึดกลัวในนรก และความสุขอันไพบุลย์
ในนิพพานให้ผู้อื่นฟัง

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งปลวก นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งปลวก คือ ธรรมดาปลวก ย่อมทำหลังคาปิดตัว
เอง แล้วอาศัยอยู่ ฉันทใด พระโยคาวจรก็ควรทำหลังคา คือศีลสังวร*
ปิดใจของตนอยู่ ฉันทนั้น เพราะเมื่อปิดใจของตนด้วยศีลสังวรแล้ว ย่อม
พ้นภัยทั้งปวง

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอุปเสนเถรเจ้า** ว่า พระโยคิกระทำ
เครื่องมุงใจ คือ ศีลสังวร แล้วไม่ติดอยู่ในอะไร ย่อมพ้นจากภัยได้

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งงูเหลือม
นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งงูเหลือม คือ ธรรมดาของงูเหลือมนั้น ย่อมมี
ร่างกายใหญ่โต มีท้องพ่องอยู่หลายวันเพราะกินอาหารไม่เต็มท้อง
แต่ได้อาหารพอยังร่างกายให้คงอยู่ได้เท่านั้น พระโยคาวจรผู้ออก
บิณฑบาตก็เช่นกัน ก็ย่อมรับแต่อาหารที่ผู้อื่นให้ ไม่ถือเอาด้วยตนเอง
ไม่ปล่อยให้โอกาสให้อาหารเต็มท้อง แต่บังคับตนให้มีเหตุผลว่า อีก ๔-
๕ คำจะอิ่ม ก็ไม่ฉันทอาหาร แต่ฉันทน้ำลงไปแทน

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า ภิภษผู้ฉันอาหาร ทั้งสดและแห้ง ไม่ควรฉันให้อิ่มนัก ควรให้ท้องพ่อง **รู้จักประมาณ** ในอาหาร **ควรมีสติ ละเว้น ไม่ฉันให้อิ่มเกินไป เมื่อรู้ว่าอีก ๔-๕ คำ จักอิ่ม ก็ควรดื่มน้ำเสีย เพราะเท่านี้ก็พออยู่สบายสำหรับ ภิภษผู้กระทำความเพียรแล้ว**

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งงู นั้น เป็น ประการใด

องค์ ๓ แห่งงู ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดางู ย่อมไปด้วยออก ฉนใด พระโยคาวจรก็ ควรไปด้วยปัญญา ฉนนั้น **เพราะจิตของพระโยคาวจรผู้ไปด้วย ปัญญา ย่อมนำไปสู่ธรรม ที่ควรรู้ ย่อมละเว้นสิ่งที่ไม่ควรกำหนด จดจำ ผักฝนแต่สิ่งที่ควรจำ**

ประการที่ ๒ ธรรมดางู เมื่อเที่ยวไป ย่อมหลีกเลี่ยง เว้นยาแก้พิษ ของตน ฉนใด พระโยคาวจร ก็ควรหลีกเลี่ยง เว้นทุจริต ฉนนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดางู เมื่อพบเห็นมนุษย์แล้ว ย่อมทุกขโคก ฉนใด พระโยคาวจรเมื่อนึกถึงวิตกที่ไม่ดีแล้ว ก็ควรทุกขและเสียใจว่า วันของเราได้ล่วงไป ด้วยความประมาทเสียแล้ว เพราะวันที่ล่วงไปแล้ว ไม่อาจได้คืนมาอีก

มี สิบ นก ปัญ ฑา : ๑ ๖ ๖

นี่ สม ด้ ัง พระ พุ ทธ พณ ์ ใน กิ นน รชา ตก ว่า ดู ก่อ นนาย พรา น
เรา พล ัด กั น เพ็ ยง คิ น เด็ ยว ก็ นึก เส็ ยใจ ไม่ รู้ หาย เพร าะ คิ น ที่ เรา พล ัด
กั น นั้น เรา ไม่ ได้ คิ น มา อี ก

หมวดสัตว์ปีก

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งไก่อ นั้น เป็น
ประการใด

องค์ ๕ แห่งไก่อ ได้แก่

ประการที่ ๑ คือ ไก่ยอมกลับเข้ารังแต่หัววัน พระโยคาวจรก็
พึงทำกิจวัตร เช่น ทำความสะอาดวัด เตรียมน้ำดื่ม น้ำใช้ ชำระร่างกาย
และสวดมนต์บูชาพระให้เสร็จแต่เนิ่นๆ เพื่อจะได้มีโอกาสนั่งปฏิบัติ
ธรรม เร็วขึ้น

ประการที่ ๒ คือ ไก่ยอมตื่นแต่เช้า ฉันทใด พระโยคาวจร ก็พึง
ตื่นแต่เช้า ทำความสะอาดวัด เตรียมน้ำดื่ม น้ำใช้ ชำระร่างกาย สวด
มนต์บูชาพระ แล้วนั่งปฏิบัติธรรมอีกครั้ง ฉันทนั้น

ประการที่ ๓ คือ ธรรมดาโก้ย่อมค้ำยื้อเสี้ยหาอาหารแต่ที่กินได้ ฉันทไฉ พระโยคาวจร ก็ควรพิจารณาก่อน แล้วจึงบริโภคอาหารไม่บริโภคเพื่อให้เกิดความคะนอง ความมัวเมา ความสวยงามแห่งร่างกาย แต่บริโภคเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ในพรหมจรรย์ คือ การครองชีวิตอันประเสริฐ และบรรเทาเวทนาเก่า* กำจัดเวทนาใหม่เท่านั้น

ดัง**พระพุทธพจน์** ที่ว่า “บุคคลกินเนื้อแห่งบุตรในทางกันดารได้ด้วย ความลำบากใจ กินเพื่อประทังชีวิต ฉันทไฉ หรือบุคคลเติมน้ำมันรถ พอให้รถแล่นไปได้ ฉันทไฉ พระโยคาวจรก็บริโภคอาหารพอควรต่อการยังชีพ ฉันทนั้น

ประการที่ ๔ คือ ธรรมดาโก้ย่อมมองไม่ชัดในเวลากลางคืน พระโยคาวจรก็ควรทำเป็นคนตาบอดทั้งเวลาที่อยู่ในป่า หรือออกบิณฑบาตตามบ้าน คือเป็น คนตาบอด หูหนวก เป็นใบ้ ต่อรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณอันนำยินดีทั้งหลาย

ดัง**คำพระมหากัจจายนเถรเจ้า** ที่ว่า พระโยคาวจรควรเป็นเหมือนคนตาบอด คนหูหนวก คนใบ้ คนไร้กำลัง เมื่อมีเรื่องกระทบกระทั่ง ควรวางเฉยเหมือนคนตายแล้ว

ประการที่ ๕ คือ ธรรมดาโก้ย่อมจะถูกขวางปาด้วยก้อนดิน ค้อน หรือถูกทุบตีด้วยสิ่งของใดๆ ก็ยังไม่ยอมทิ้งรังของตน พระโยคาวจร

แม้มีเรื่องต้องทำมากมาย ก็ไม่ทิ้งโยนิโสมนสิการ

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งกา นั้น เป็น
ประการใด

องค์ ๒ แห่งกา ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดากาย่อมระวางสงฆ์เสมอ ย่อมชวนชวาย
อยู่เสมอ พระโยคาวจรก็ย่อมมีความระมัดระวัง สำรวมอินทรีย์* อยู่
เสมอ

ประการที่ ๒ ธรรมดากาเมื่อเห็นสิ่งใดที่เป็นอาหาร คือซาก
สัตว์ หรือของเหลือเดนก็ย่อมปวาร้อง เรียกพวกญาติมากิน ฉันท
พระโยคาวจรก็ควรเป็น ฉันทนั้น คือเมื่อได้ลาภโดยชอบธรรมแล้ว ก็
ควรแจกแบ่ง ปันให้เพื่อนพรหมจรรย์

ข้อนี้สมกับคำของพระสารีบุตรว่า ถ้ามีผู้น้อมนำโภชนาหาร
มาให้แก่เรา เราก็จัดแบ่งเสียก่อน แล้ว จึงฉัน

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งนกเค้า
นั้น เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งนกเค้า ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมदानกเค้า ย่อมเป็นศัตรูกันกับกา พอถึงเวลากลางคืน ก็ไปตีฝูงกา ฆ่าตายเป็นอัน มาก ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ควรเป็นข้าศึกกับบอวิชชา* ควรนั่งอยู่ในที่สงัดแต่ผู้เดียว ตัดอวิชชาทิ้งอย่างถอนรากถอนโคน ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมदानกเค้า ย่อมซ่อนตัวอย่าง ดี ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ควรซ่อนตัวไว้ด้วยการยินดีในที่สงัด ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **สังยุตตนิกาย** ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอควรอยู่ในที่สงัด เพราะผู้อยู่ในที่สงัด ผู้ยินดีในที่สงัด ย่อมพิจารณาเห็นทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค**

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งนกจากพรากร นั้น เป็นประการใด

องค์ ๓ แห่งนกจากพรากร ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมदानกจากพรากร ย่อมไม่ทิ้งเมียจนตลอดชีวิต ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ไม่ควรทิ้งโยนิโสมนสิการจนตลอดชีวิต ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมदानกจากพรากร ย่อมกินหอย สาหร่าย จอกแหวน เป็นอาหารเพื่อยังกำล้างและลีกาย ด้วยความยินดี ฉันทไศ

พระโยคาวจรก็ควรยินดีตามมีตามได้ ฉะนั้น เพราะผู้ยินดีตามมีตามได้ ย่อมไม่เสื่อม จากศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ และกุศลธรรมทั้งปวง

ประการที่ ๓ ธรรมดานอกจากพราก ย่อมไม่เบียดเบียนสัตว์ ฉนใด พระโยคาวจรก็ควรทิ้งไม้ค้อน อาวุธ ควรมียางอาย มีใจอ่อน นึกสงเคราะห์สัตว์ทั้งปวงด้วยเมตตา ฉนนั้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **จักกวัตถชาดก** ว่า ผู้ใดไม่ฆ่า เอง ไม่ให้ผู้อื่นฆ่า ไม่ชนะเอง ไม่ให้ผู้อื่นชนะ ผู้นั้นชื่อว่า มีเมตตาใน สัตว์ทั้งปวง เวย่อมไม่มีแก่ผู้หนึ่งด้วยเหตุใดๆ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งนกระจอก นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งนกระจอก คือ ธรรมดานนกระจอก ย่อมอาศัย อยู่ตามเรือนคน แต่ไม่เพ่งอยากได้ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดของคน มีใจ เป็นกลางเฉยอยู่ และมากด้วยความจำ ฉนใด พระโยคาวจร เมื่อ เข้าไปถึงบ้านใครแล้วก็ไม่ควรยึดติดในเตียง ตั้ง ที่นั่ง ที่นอน เครื่อง ประดับ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ ของกิน ภาชนะใช้สอยต่างๆ ของสตรี หรือนบุรุษในบ้านนั้น ควรมีใจเป็นกลาง ใส่ใจแต่สมณสัญญา* ฉนนั้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **จูฬนารทชาดก** ว่าภิกษุเข้าไปสู่
ตระกูลอื่นแล้ว ควรขบฉันข้าวน้ำตามที่เขานำมาถวาย แต่ไม่ควร
หลงไหลไปในรูปต่างๆ

**ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งนางนก
เงือก นั้น เป็นประการใด**

องค์ ๒ แห่งนางนกเงือก ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดานางนกเงือกยอมให้ผิวอยู่ เลี้ยงลูกในโพรง
ด้วยความหวงแหน ฉันทิ พระโยคาวจร เมื่อมีกิเลสเกิดขึ้นในใจตน
ก็ควรเอาใจของตน ใส่ลงในโพรง คือการสำรวมโดยชอบ เพื่อปิดกั้น
กิเลส นั้น แล้วอบรมกายคตาสติ* ไว้ด้วยมโนทวาร

ประการที่ ๒ ธรรมดานางนกเงือก เวลากลางวันก็เที่ยวหากิน
อยู่ในป่า พอถึงเวลาเย็น จึงบินไปหา เพื่อนฝูง เพื่อรักษาตัว ฉันทิ
พระโยคาวจรก็ควรหาที่สงบโดยลำพังผู้เดียว เพื่อให้หลุดพ้นจาก
สังโยชน์* เมื่อรู้สึกไม่ยินดีในความสงบ ก็ควรไปอยู่กับหมู่สงฆ์ เพื่อ
ป้องกันภัยจากการถูกว่ากล่าวติเตียนในภายหลัง ฉันทินั้น

ข้อนี้สมกับคำที่**ท้าวสหัสบดีพรหม** กล่าวขึ้นต่อพระพักตร์ของ
พระพุทธเจ้าว่า พระภิกษุควรอยู่ในที่นั่งที่นอน อันสงบ เพื่อปลด

เปลื้องจากลัทธิโยชน ถ้าไม่ได้ความยินดีในที่สงัดนั้น ก็ควรไปอยู่ในหมู่
สงฆ์ ให้มีสติรักษาตนให้ดีอยู่เสมอ

**ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งค้ำคาว
นั้น เป็นประการใด**

องค์ ๒ แห่งค้ำคาว ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาค้ำคาว เมื่อบินเข้าไปในเรือนแล้ว
บินวนไปวนมาแล้ว ก็จะบินออกไปไม่กั้ววลในเรือนนั้น ฉันทใด พระ
โยคาวจรเมื่อเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ตามลำดับแล้ว จะได้หรือไม่ได้
อาหารก็ตาม ก็ควรกลับออกไปโดยเร็ว ฉันทนั้น ไม่ควรกั้ววลอยู่ในบ้าน

ประการที่ ๒ ธรรมดาค้ำคาว เมื่ออาศัยอยู่ในเรือนคน จะ
ไม่ทำความเสียหายแก่คน ฉันทใด **พระโยคาวจรเข้าไปถึงหมู่คนแล้ว
ก็ไม่ควรทำความเดือดร้อนทุกข์ใจให้ใคร** ด้วยการขอลิขิตนั้นลิขิตนี้ หรือ
ด้วยการทำไม่ดีทางกาย หรือพูดมากเกินไป หรือด้วยการทำตนให้
เป็นผู้มีสุขทุกข์กับคนในตระกูลนั้น **ไม่ทำให้เขาเสียบุญ ควรทำแต่
ความเจริญให้เขา**

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **ทิมนิคาย** ว่า ภิกษุไม่ควรทำให้
ชาวบ้านเสื่อมศรัทธา ศีล สุตตะ พุทธิ จาคะ ธรรมะ ทรัพย์สมบัติ ไร่

นา เรือกสวน บุตร ภรรยา สัตว์ ๔ เท้า ญาติมิตร พวกพ้อง กำลัง
ผิวพรรณ ความสุขสบายแต่อย่างใด พระโยคาวจรยอมมุ่งแต่ความ
มั่งคั่งให้แก่ชาวบ้าน

“

พระโยคาวจร เข้าไปถึงหมู่คนแล้ว
ก็ไม่ควรทำความเดือดร้อนทุกข์ใจให้ใคร
ด้วยการขอสั่งนั่นสิ่งนี้
หรือด้วยการทำไม่ดีทางกาย
หรือพูดมากเกินไป
หรือด้วยการทำตน
ให้เป็นผู้มีสุขทุกข์กับคนในตระกูลนั้น
ไม่ควรทำให้เขาเสียบุญ
ควรทำแต่ความเจริญให้เขา

“

หมวดสัตว์น้ำ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งเต่า นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งเต่า ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมชาติเต่าย่อมอยู่ในน้ำ ฉันทใด พระโยคาวจร
ก็ควรอยู่ด้วยความเมตตา ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมชาติเต่าเมื่อโผล่ขึ้นจากน้ำ ย่อมชูศีรษะมอง
ดูสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วจึงจมลงไปให้ลึก โดยคิดว่าอย่าให้มีผู้อื่นเห็นเรา
ฉันทใด พระโยคาวจรก็ ฉันทนั้น คือเมื่อเกิดกิเลสขึ้น ก็พึงดำลงไปใ
สระน้ำ คือ วางใจให้กลับลึกเข้าข้างใน ด้วยคิดว่าอย่าให้กิเลสเห็น

เราอีกเลย

ประการที่ ๓ ธรรมดาเต่า ย่อมขึ้นจากน้ำมาฝั่ง แดด ฉันทไค พระโยคาวจรก็ฉันทนั้น คือเมื่อเลิกจากการ นั่ง นอน ยืน เดินแล้ว ก็ทำให้ใจร้อนในสัมมปธาน*

ประการที่ ๔ ธรรมดาเต่าย่อมขุดดินลงไปอยู่ใน ที่เสียบ ฉันทไค พระโยคาวจรก็ฉันทนั้นควรทิ้ง ลาก ลัก-การะ สรรเสริญ แล้วเข้าป้าหาความสงบอยู่

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอุปเสนเถรเจ้า** ว่า พระภิกษุควรอยู่ในเสนาสนะที่สงบ ไม่มีเสียงอึกทัก มีแต่เพียงหมู่สัตว์ร้าย เพื่อเห็นแก่ความสงบ

ประการที่ ๕ ธรรมดาเต่าเมื่อเที่ยวไป ถ้าได้เห็น สิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือได้ยินเสียงอันใด ก็จะหดดินหดหัวเข้าอยู่ในกระดองนิ่งอยู่ เพื่อปกป้องตัวเอง ฉันทไค พระ โยคาวจรก็ฉันทนั้น เมื่อมีอารมณ์อันน่ารักใคร่ภายนอก เข้ามา ก็พึงปิดประตูระวัง สำรวมใจไว้ข้างใน มีสติสัมปชัญญะ รักษาสมณธรรมอยู่

ข้อนี้สมกับคำของ**พระพุทธเจ้า** ว่า เต่าย่อมซ่อน อวัยวะทั้ง ๕ ไว้ในกระดองของตน ฉันทไค พระภิกษุก็ควรตั้งมโนวิตกไว้ให้ดี ไม่อิงอาศัยอะไร ไม่เบียดเบียน ผู้อื่น ไม่ตีเตียบนใคร ฉันทนั้น

ข้าแต่พระนาคนั้น ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งเต่าเหลือง นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งเต่าเหลือง คือ ธรรมดาเต่าเหลือง ย่อมหนีน้ำ เพราะกลัวน้ำ เมื่อหลีกเลี่ยงน้ำได้ก็มีอายุยืน ฉันทะ โภคะ จริยาก็ควรเห็นภัยในความประมาท เห็นคุณวิเศษในความไม่ประมาท จึงจักไม่เสื่อมจากคุณวิเศษ และเข้าถึงพระนิพพาน

สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน**พระธรรมบท** ว่า ภิษุ ผู้ยินดีในความไม่ประมาท ผู้เห็นภัยในความประมาท ย่อมไม่เสื่อม ย่อมได้อยู่ใกล้ นิพพาน

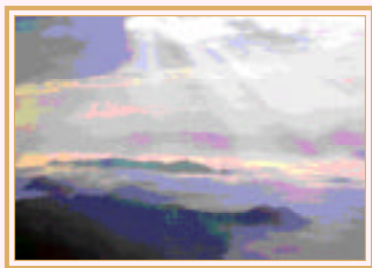
ข้าแต่พระนาคนั้น ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งปลิง นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งปลิง คือ ธรรมดาปลิง เมื่อเกาะในที่ใดก็ตาม ต้องเกาะที่นั่นไว้ให้แน่น แล้วจึงดูดเลือด ฉันทะ โภคะ จริยาก็มีจิตเกาะในอารมณ์ ควรเกาะเกี่ยวอารมณ์นั้นไว้ให้แน่น ด้วยสี ลัณฐาน ทิศ โอกาส กำหนด เพศ นิमित แล้วตั้งวิมุตติรสอันบริสุทธิ์ด้วยอารมณ์นั้น

มี สิบ นก ปญหา : ๑ บั บ

สมดังพระอนุรุธเถรเจ้า ว่า พระภิกษุควรมีจิตบริสุทธิ์ ตั้งอยู่ใน
ในอารมณ์แล้ว ควรดีมีวิมุตติรสอันบริสุทธิ์ด้วยจิตนั้น

หมวดวัตถุสิ่งของ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งแก้วมณี
นั้น เป็นประการใด

องค์ ๓ แห่งแก้วมณี ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาแก้วมณี ย่อมเป็นของบริสุทธิ์แท้จริง
ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรประกอบอาชีพด้วยความบริสุทธิ์อย่าง
แท้จริง ฉะนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาแก้วมณี ย่อมไม่มีสิ่งใดเจือปนอยู่ข้าง
ใน ฉันใด พระโยคาวจร ก็ไม่ควรปะปนอยู่กับเพื่อนที่เป็นคนเลว ฉะนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาแก้วมณี ย่อมอยู่คู่กับแก้วที่เกิดขึ้นเอง
ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรอยู่กับแก้วมณี คือพระอริยะ ฉะนั้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **สุตตนิบาต** ว่า **ผู้บริสุทธ์** เมื่ออยู่กับ**ผู้บริสุทธ์** **ผู้มีสติ**อยู่กับ**ผู้มีสติ** ก็จักมี**ปัญญา**ทำให้**สิ้นทุกข์**

ข้าแต่พระนาคน ที่ว่า**ควรถือเอาองค์ ๑ แห่งแล่งธนู** นั้น เป็น**ประการใด**

องค์ ๑ แห่งแล่งธนู คือ **ธรรมดาแล่งธนู** คือ **ร่างหน้าไม้** ที่ช่างทำไว้ดีแล้ว **ย่อมตรงตลอดตั้งแต่ต้นจรดปลาย** ฉนั้น**ใด** **พระโยคาวจร** ก็**ควรประพฤติตนตรง** ต่อ**เพ็อนพรหมจรรย์** ฉนั้น**นั้น**

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ใน **วิสูตรุณณกชาดก** ว่า **ธีรชนควรเป็นเหมือนแล่งธนู** **ควรอ่อนตามลมเหมือนไม้ไผ่** **ไม่ควรทำตนเป็นขี้ศึก** **จึงจักอยู่ในพระราชสำนักได้**

ข้าแต่พระนาคน ที่ว่า**ควรถือเอาองค์ ๓ แห่งร่ม** นั้น เป็น**ประการใด**

องค์ ๓ แห่งร่ม ได้แก่

ประการที่ ๑ **ธรรมดาร่ม** **ย่อมอยู่เหนือศิรชะ** ฉนั้น**ใด** **พระโยคาวจร** ก็**ควรอยู่เหนือกิเลส** ฉนั้น**นั้น**

ประการที่ ๒ ธรรมดาร์ม ย่อมคุ้มกันศีรชะ ฉันไต พระโยคาวจร ก็ควรคุ้มกันตนด้วยโยนิโสมนสิการ ฉันนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาร์ม ย่อมกันลม แดด เมฆ ฝน ฉันไต พระโยคาวจรก็ควรกำจัดลัทธิของสมณพราหมณ์ภายนอก และควรกำจัดเครื่องร้อน คือ ไฟ ๓ กอง* ควรกำจัดฝน คือ กิเลส ฉันนั้น

สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า รมใหญ่อันไม่ขาด ไม่ทะเล แน่นหนา แข็งแรง ย่อมกันลม กันแดด ฝนท่าใหญ่ได้ ฉันไต พระพุทธเจ้าผู้กั้นร่ม คือ ศีล ผู้บริสุทธิก็กั้นฝน คือกิเลส กันไฟ ๓ กอง อันทำให้เราร้อนได้ ฉันนั้น

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือ**องศ์ ๓ แห่งโภชนะ** นั้น เป็น**ประการใด**

องศ์ ๓ แห่งโภชนะ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาอาหาร ย่อมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงสัตว์ทั้งปวง ฉันไต พระโยคาวจรก็ควรอุปถัมภ์สัตว์ทั้งปวง ฉันนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาอาหาร ย่อมให้สัตว์ทั้งหลายเจริญเติบโตแข็งแรง ฉันไต พระโยคาวจรก็ควร ทำให้บุคคลทั้งหลายเจริญอยู่ด้วยบุญ ฉันนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมเนียมอาหาร ย่อมเป็นที่ต้องการแห่งสัตว์ทั้งปวง ฉนใด พระโยคาวจร ก็ควรเป็นผู้ที่โลกทั้งปวงต้องการฉนนัน

ข้อนี้สมกับคำของ**พระโมฆราชเถรเจ้า** ว่า พระโยคาวจรแนใจ ในความเป็นสมณะของตน ด้วยศีลและข้อปฏิบัติ ควรให้เป็นที่ปรารถนาของโลกทั้งปวง

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งยาดับพิษ นั้น เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งยาดับพิษ ได้แก่

ประการที่ ๑ ตัวหนอนทั้งหลายย่อมไม่อยู่ในยาดับพิษ ฉนใด พระโยคาวจร ก็ไม่ควรให้กิเลสอยู่ในใจ ฉนนัน

ประการที่ ๒ ธรรมเนียมยาดับพิษ ย่อมกำจัดพิษทั้งปวง อันเกิดจากการถูกกัด สัมผัส หรือพบเห็น กิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้มลอง ฉนใด พระโยคาวจรก็ควรกำจัดพิษ คือราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ฉนนัน

สมกับ**พระพททภษิต** ที่ตรัสไว้ว่า พระโยคีผู้ใครจะเห็นความเป็นเองแห่งสังขารทั้งหลาย ควรเป็นเหมือนกับยาดับพิษ อันทำให้กิเลสพินาศ

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งกาลักน้ำ นั้น เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งกาลักน้ำ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดากาลักน้ำ ย่อมดูตื้นขึ้นมา ฉนใด พระโยคาวจรก็ควรดูใจขึ้นมาไว้ในโยนิโสมนสิการ

ประการที่ ๒ ธรรมดากาลักน้ำ ดูตื้นขึ้นมาแล้ว ไม่ปล่อยน้ำลงไป ฉนใด พระโยคาวจร เมื่อเกิดความเลื่อมใส ก็ไม่ควรปล่อยความเลื่อมใสนั้นทิ้ง ควรทำให้เกิดความเลื่อมใสยิ่งๆ ขึ้นไป ในพระพุทธรูปพระธรรม พระสงฆ์ ว่า อุพาโร พุทโธ สะวากขาโต อัมโม สุปะฏิปันโน สังโฆ และเมื่อเกิดญาณขึ้นมาว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นอนิจจัง แม้เพียงครั้งเดียว ก็ไม่ควรปล่อยญาณนั้น

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ว่า พระผู้บริสุทธิ์ในความเห็น ผู้แฉะในอริยธรรมผู้ถึงคุณวิเศษ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยสิ่งใด ย่อมเป็นผู้คงที่ในที่ทั้งปวง

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งหม้อน้ำ นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งหม้อน้ำ คือ ธรรมดาม้อน้ำ เมื่อ มีน้ำเต็มย่อมไม่เกิดเสียงดัง ฉนใด พระโยคาวจรเมื่อได้รับความรู้ ความดีเต็ม

เปี่ยมแล้ว ก็ไม่มีเสียง ไม่มีมานะ ไม่ดูถูกผู้อื่น ไม่ปากกล้า ไม่โอ้อวด
ฉันทัน

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ว่า หม้อที่มีน้ำพร่อง ย่อมมีเสียงดัง
หม้อที่มีน้ำเต็มย่อมเงียบ

คนโง่เปรียบเหมือนน้ำครึ่งหม้อ บัณฑิตเปรียบ เหมือนน้ำเต็ม
หม้อ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งเรือ นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๓ แห่งเรือ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาเรือย่อมพาคนเป็นอันมาก ข้ามพากไป
ได้ โดยความเป็นระเบียบของไม้จำนวนมากที่นำมาขนานกันได้ ฉันท
พระโยคาวจรก็ควรข้าม ทั้งโลกนี้และเทวโลกที่ขนานกันอยู่ไปได้พร้อมๆ
กันด้วยธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ อาจารย์คุณ* ศีลคุณ* ข้อวัตรปฏิบัติ

ประการที่ ๒ ธรรมดาเรือย่อมลบลูกคลื่น ลบลมแรงได้ ฉันท
พระโยคาวจรก็ควรลบลูกคลื่น คือกิเลสต่างๆ เป็นอันมาก เช่น ลาก
ลักการะ ยศ สรรเสริญ การบูชากราบไหว้ การนินทา สรรเสริญ
ความสุข ความทุกข์ การนับถือ การดูหมิ่นอย่างยิ่ง ฉันทัน

ประการที่ ๓ ธรรมดาเรือย่อมแล่นไปในมหาสมุทรอันกว้างลึกเต็มไปด้วยสัตว์น้ำอันไม่อาจประ-มาณได้ มีปลาติมิงคละ มังกร เป็นต้น ฉนใด พระโยคาวจรก็ควรมีใจอันชวนชวายุสร้างบารมี ซึ่งจะทำลายเสียซึ่งสัญญาทั้งปวง เทียวไปเพื่อการรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ ๔ อันมีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ ฉนนัน

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **สังยุตตนิกาย** ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด ก็ควรคิดว่าอันนี้เป็นทุกข์ อันนี้เป็นทุกขสมุทัย อันนี้เป็นทุกขนิโรธ อันนี้เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอา**องค์ ๒ แห่งเรืออันติดหินโสโครกในมหาสมุทร** นั้น เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งเรืออันติดหินโสโครกในมหาสมุทร ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาของเครื่องเรือที่ขัดข้อง ย่อมขัดข้องเรื่อนั้นให้ต้องอยู่ในมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ อันเต็มไปด้วยคลื่นระลอกไม่ให้ไปสู่ทิศไหนได้ ฉนใด พระโยคาวจรก็มีจิตไม่กระทบในลูกคลื่น คือ รากะ โทสะ โมหะ อันเป็นวิตกใหญ่ ที่จะทำให้ไม่อาจออกสู่ทิศทางใดได้ ฉนนัน

ประการที่ ๒ ธรรมดาของเครื่องเรือที่ขัดข้อง ย่อมกักเรือไว้ในน้ำอันลึกตั้ง ๑๐๐ ศอก ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ไม่ควรชั่งอยู่ในเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ลาก ยศ ลักการะ การกราบไหว้บูชา ควรพิจารณาแต่ปัจจัยที่พอช่วยประพังร่างกายให้คงอยู่เท่านั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า เครื่องขัดข้องในเรือมหาสมุทร ย่อมไม่ลอยอยู่ มีแต่จมอยู่ข้างล่าง ฉันทไศ ท่านทั้งหลายอย่าชั่งอยู่ในลากลักการะ อย่าจมอยู่ในลากลักการะ ฉันทนั้น

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งเสากะโดง นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งเสากะโดง คือ ธรรมดาเสากะโดงย่อมยึดไว้ด้วยเชือก รอก และใบเรือ ฉันทไศ พระโยคาวจรก็ควรเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ทุกเวลาอย่างก้าว แลเหลียว คู้เหยียด ครองสังขมาฐิ ภาตกร จีวร ฉันทิม เตี้ยวกิน ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ นั่ง นอน ยืน เดิน ตื่น พุด นิ่ง ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระพุทธเจ้า** ว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ นี่เป็นอนุสาสนีย์ * สำหรับเธอทั้งหลาย ดังนี้

หมวดพฤษชาติ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือองค์ ๕ แห่งป่า นั้น เป็น
ประการใด

องค์ ๕ แห่งป่า ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาป่า ย่อมเป็นที่ปิดบังคนที่ไม่สะอาดได้
ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรปิดความหลงผิดของผู้อื่นไว้ ฉันนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาป่า ย่อมเป็นที่ว่างเปล่าจากผู้คน ฉันใด
พระโยคาวจรก็ควรเป็นผู้ว่างเปล่าจากกิเลสทั้งปวง ฉันนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาป่า ย่อมเป็นที่เงียบสงัด ฉันใด พระ
โยคาวจรก็ควรเงียบสงัดจากสิ่งที่เป็นบาปอกุศล ฉันนั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาปา ย่อมเป็นสถานที่อันบริสุทธิ์ ฉันทิ
พระโยคาวจร ก็ควรเป็นผู้บริสุทธิ์ ฉันทินัน

ประการที่ ๕ ธรรมดาปาย่อมเป็นที่อาศัยอยู่ของ พระอริยเจ้า
ทั้งหลาย ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรคบกับอริยบุคคล ฉันทินัน

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน **สังยุตตนิกาย** ว่า บุคคลควร
อยู่ร่วมกับอริยะผู้สัจ ผู้มีใจตั้งมั่น ผู้รู้แจ้ง ผู้มีความเพียรแรงกล้า
เป็นนิจ

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๒ แห่งพีช นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๒ แห่งพีช ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาพีช ถึงมีเพียงเล็กน้อย แต่ หากได้ถูก
หว่านลงในดินดีแล้ว เมื่อฝนตกต้องลงมาดี ก็ย่อมให้ผลมาก ฉันทิ
พระโยคาวจรก็ควรปฏิบัติปฏิบัติชอบ เพื่อศีลนั้นจะทำให้ถึงซึ่ง
โลกุตตระ ฉันทินัน

ประการที่ ๒ ธรรมดาพีช เมื่อถูกหว่านลงในที่บริสุทธิ์ดี ย่อม
เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ฉันทิ จิตของพระโยคาวจรผู้อยู่ในที่สัจ ผู้
เจริญสติปัญญา ก็ย่อมงอกงามได้รวดเร็ว ฉันทินัน

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอนรุทธเถรเจ้า** ว่า พืชอันตั้งอยู่ในที่
บริสุทธิ์ดี ย่อมมีผลไพบูลย์ ทำให้ผู้ปลูก หว่านดีใจ ฉันทะจิตของ
พระโยคาวจรที่บริสุทธิ์อยู่ใน ที่สงบ กิ่งอกงามขึ้นเร็วในที่ดินอันดี คือ
สติปัญญา ฉันทะ

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งต้นไม้ นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๓ แห่งต้นไม้ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมชาติต้นไม้ย่อมประกอบด้วยดอกและผล ฉันทะ
พระโยคาวจร ก็ควรเป็นผู้ทรงไว้ ซึ่งดอก คือ วิมุติ และผล คือ
สมณคุณ

ประการที่ ๒ ธรรมชาติต้นไม้ย่อมให้ร่มเงาแก่ผู้เข้าไปพักอาศัย
ฉันทะ พระโยคาวจร ก็ควรต้อนรับผู้ที่เข้ามาหาตนด้วยยามิส หรือธรรม
ฉันทะ

ประการที่ ๓ ธรรมชาติต้นไม้ ย่อมให้เงาที่เหมือน กัน และแผ่
เงานั้นไปอย่างเสมอกัน ฉันทะ พระโยคาวจรก็ไม่ควรทำตัวให้ต่างกัน
ในสัตว์ทั้งปวง ฉันทะ คือควรแผ่เมตตาให้เสมอกัน ไม่ว่าจะป็นโจร
ผู้ละช้า คน ผู้เป็นข้าศึกแห่งตน และตนของตนเอง

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า พระมนี คือ พระพุทธเจ้า ย่อมเป็นผู้มีพระหฤทัยเสมอกันแก่สัตว์ทั้งปวง เช่น พระเทวทัต โจรองคฺุลิมาล และพระราหุล เป็นต้น

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งไม้ขานาง นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งไม้ขานาง คือ ธรรมดาไม้ขานาง ย่อมเจริญอยู่ใต้ดิน แล้วสูงขึ้นถึง ๑๐๐ ศอก ฉันทไต พระโยคาวจรก็ควรแสวงหาสมณธรรม คือสามัญญผล ๔* ปฏิสัมภิกา ๔* อภิญญา ๖* ในที่สงัด ฉันทนั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระราหุล** ว่า ไม้ขานางมีราก หยั่งลงไปใต้ดินตั้ง ๑๐๐ ศอก เวลาถึงกาลแก่แล้ว ก็งอกขึ้นในวันเดียวตั้ง ๑๐๐ ศอก ฉันทไต พระโยคาวจร ผู้อยู่ในที่สงัดก็เจริญขึ้นด้วยธรรม ฉันทนั้น

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งไม้ไผ่ นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งไม้ไผ่ คือ ธรรมดาไม้ไผ่ ย่อมเอนเอียงไปตามลมโดยไม่ขัดขืน ฉันทไต พระโยคาวจรก็กระทำตามคำสั่งสอนของ

พระพุทธเจ้า ทำแต่สิ่งที่ดีงาม ไม่ฝ่าฝืนพระธรรมวินัย

สมกับคำของ**พระราชอุล** ว่า ควรกระทำตามซึ่งคำของ
พระพุทธเจ้า อันประกอบด้วยองค์ ๙ ทุกเมื่อ ควรทำแต่สิ่งที่สมควร
สิ่งที่ไม่มีโทษ ควรพยายามให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

**ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งดอกบัว นั้น
เป็นประการใด**

องค์ ๓ แห่งดอกบัว ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาดอกบัวย่อมเกิดในน้ำ โตในน้ำ แต่น้ำไม่
ติดค้างบนดอกบัว ฉันทิ พระโยคาวจรก็ไม่ควรติดอยู่ในครอบครวั
หมู่คณะ ลาภ ยศ สรรเสริญ สัมมานะ และปัจจัย ๔ รวมทั้ง
กิเลสทั้งปวง ฉันทินัน

ประการที่ ๒ ธรรมดาดอกบัว ย่อมลอยขึ้นพ้นน้ำ ฉันทิ พระ
โยคาวจรก็ควรยกตนขึ้นพ้นโลก แล้วอยู่ในโลกุตตรธรรม ฉันทินัน

ประการที่ ๓ ธรรมดาดอกบัว ถูกลมกระทบเพียงเล็กน้อยก็
สั่นไหว ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรระวัง กิเลสแม้เพียงเล็กน้อย และ
เห็นโทษแม้เพียงเล็กน้อย ว่าเป็นของน่ากลัว ฉันทินัน

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ว่า ภิกษุยอมเห็นภัย
ในโทษอันเล็กน้อย แล้วถือนั่นอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๑ แห่งเครื่อง
น้ำเต้า นั้น เป็นประการใด

องค์ ๑ แห่งเครื่องน้ำเต้า คือ ธรรมดาเครื่องน้ำเต้า ย่อมใช้วง
ของตนเกาะหญ้า หรือต้นไม้ เครือไม้ แล้วขึ้นไปงอกงามอยู่ข้างบน
ฉันทใด พระโยคาวจร ผู้มุ่งความเจริญในพระอรหัต ก็ควรมีใจยึดมั่น
ในอารมณ์ไว้ว่า จะขึ้นไปเจริญอยู่ในความเป็นพระอรหัตต์ ฉันทนั้น

นี้สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่า ธรรมดาเครื่องน้ำเต้า
ย่อมเอางวงของตนพันหญ้า หรือต้นไม้ หรือเครือไม้ แล้วขึ้นไป
งอกงามอยู่เบื้องบน ฉันทใด พระพุทธเจ้าผู้มุ่งหวังอรหัตผล ก็ควร
ยึดห่วงอารมณ์ ทำให้อุเลขาผล*เจริญ ฉันทนั้น

หมวดธรรมชาติ

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งแผ่นดิน นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งแผ่นดิน ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาแผ่นดิน แม้จะมีคนเทของ ที่น่ายินดี เช่น
การบุญ กุศณา จันทน์ หญ้าฝรั่ง เป็นต้นก็ดี หรือของที่ไม่น่ายินดี
เช่น เสมหะ โลหิต เหงื่อ มันทัน น้ำลาย น้ำมูก มูลร कुถ เป็นต้นก็ดี
แผ่นดินก็ยังคงเป็นแผ่นดินอยู่เช่นนั้น ฉันทใด พระโยคาวจรก็ควร
เป็นเช่นนั้น ไม่ว่าจะได้สิ่งที่น่าต้องการ หรือไม่น่าต้องการ คือลาภ
ความไม่มีลาภ ยศ ความไม่มียศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ทั้งปวง

ฉันนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาแผ่นดินย่อมปราศจากเครื่องประดับ ตกแต่ง มีอยู่แต่เพียงกลิ่นของตนเองฉันใด พระโยคาวจรก็ควรปราศจากเครื่องประดับตกแต่ง ควรหมั่นวางตนไว้ด้วยกลิ่นศีลแห่งตนฉันนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาแผ่นดินย่อมไม่มีที่ว่าง ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นของหนาแน่นอันกว้างขวาง ฉันใด พระโยคาวจร ก็ควรเป็นผู้มีศีลอยู่เป็นนิจ อยาให้ศีลขาดวัน เป็นช่อง เป็นรู ให้ศีลนั้นหนาแน่นกว้างขวางอยู่เสมอ ฉันนั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาแผ่นดินย่อมเป็นที่ตั้งแห่ง บ้านเรือน นคร ชนบท ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เนื้อ นก นรชน หลิง ชาย ได้โดยไม่ย่อท้อ ฉันใด พระโยคาวจรแม้จะต้องเป็นผู้ว่ากล่าว สั่งสอนผู้อื่นหรือถูกผู้อื่นว่ากล่าวสั่งสอน ก็ไม่ควรย่อท้อฉันนั้น

ประการที่ ๕ ธรรมดาแผ่นดิน ย่อมปราศจากความยินดี ยินร้าย ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรปราศจากความยินดี ยินร้าย มีใจหนักแน่นเสมอกับแผ่นดิน ฉันนั้น

ข้อนี้สมกับคำของอุบาลิกาอุทสูภักททา ที่สรรเสริญสมณะ ศากยบุตรว่า ถึงมีผู้ฉากร่างกายข้างหนึ่งด้วยพัว อีกข้างหนึ่งทา

ด้วยของหอมให้แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ไม่ยินดียินร้าย จิตของข้าพเจ้าเสมอด้วย แผ่นดิน สมณะทั้งหลายของข้าพเจ้าก็เช่นเดียวกัน

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งกุเขา นั้นเป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งกุเขา ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดากุเขา ย่อมไม่หวั่นไหว ฉันทิใด พระโยคาวจร ก็ไม่ควรหวั่นไหวในสิ่งที่น่ายินดียินร้าย ฉันทินั้น

ข้อนี้สัมพันธ์กับ**พระพุทธพจน์** ว่า กุเขาศิลาที่เป็นแห่งที่ียบ ย่อมไม่ไหวด้วยลม ฉันทิใด บัณฑิตทั้งหลายก็ไม่ไหวด้วยนิพนาสนสรเสริญ ฉันทินั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดากุเขา ย่อมเป็นของแข็ง ไม่เจือปนกับสิ่งใด ฉันทิใด พระโยคาวจรก็ควรมีใจเข้ม แข็งในสิ่งทั้งปวง ไม่คลุกคลีกับกิเลสใดๆ ฉันทินั้น

ข้อนี้สัมพันธ์กับ**พระพุทธพจน์** ว่า ผู้ที่ไม่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ บรรพชิต ไม่มีความท่องเที่ยว มีแต่ความมักน้อย เราเรียกว่าพราหมณ์

ประการที่ ๓ ธรรมดากุเขาศิลา ย่อมไม่มีพืชพันธุ์งอกขึ้นได้ ฉันทิใด พระโยคาวจร ก็ไม่ปล่อยให้กิเลสงอกขึ้นในใจของตนได้ ฉันทินั้น

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสุกัณเฑาะเจ้า** ว่า เวลาจิตที่ประกอบด้วย
ราคะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นแก่เรา เราก็จิภาวนายอยู่ผู้เดียวว่า เรา
ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ ใน สิ่งที่น่าเกิดราคะ โทสะ โมหะ และเราพึง
สอนตัวเราว่า ถ้าท่านเกิดราคะ โทสะ โมหะ ก็จงออกไปจากป่า
เพราะที่ป่านี้เป็นที่อยู่ของผู้บริสุทธฺิ ผู้ไม่มีมลทิน ผู้มีตบะเท่านั้น
ท่านอย่าได้ทำลายสถานที่อันบริสุทธฺินี้ ท่านจงออกไปจากป่า

ประการที่ ๔ ธรรมดาภูเขาย่อมเป็นของสูง ฉันทิเด พระ
โยคาวจรก็ควรเป็นผู้สูงด้วยญาณ ฉันทิเด

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ว่า เมื่อใดบัณฑิตกำจัดความประมาท
ด้วยความไม่ประมาทได้แล้ว ขึ้นสู่ปราสาทคือปัญญา เมื่อนั้นท่านก็
ไม่มีความเศร้าโศก ได้เสด็จเห็นผู้เศร้าโศก เหมือนกับผู้อยู่บนภูเขา
แลเห็นคนผู้อยู่ข้างล่าง ฉันทิเด

ประการที่ ๕ ธรรมดาภูเขาย่อมไม่ฟูขึ้น หรือยุบลง ฉันทิเด พระ
โยคาวจรก็ไม่ควรฟูขึ้น และยุบลง ฉันทิเด

ข้อนี้สมกับคำของ**อุบาลิกาลุพสุภักททา** ว่า พระสมณะทั้งหลาย
ของเรา ย่อมไม่ฟูขึ้น ยุบลง ด้วยความมีลาภ และความไม่มีลาภ
เหมือนกับคนอื่นๆ ดังนี้

ข้าแต่พระนาคนาเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๓ แห่งนา นั้น เป็น
ประการใด

องค์ ๓ แห่งนา ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดานาย่อมมีเหมือง ชวานาย่อมมีไข่น้ำออก
จากเหมืองเข้าไปยังนา เพื่อหล่อเลี้ยงต้นข้าว ฉันทไต พระโยคาวจรก็
ควรมีเหมือง คือ ความสุจริตเป็นข้อวัตรปฏิบัติ ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดานา ย่อมมีคันทนา ชาวบ้าน ย่อมกักน้ำไว้
ในคันทนา เพื่อใช้เลี้ยงต้นข้าว ฉันทไต พระโยคาวจรก็ควรสมบรูณ์ด้วย
คันทนา คือ ศีล และควรรักษาความเป็นสมณะไว้ด้วยคันทนา คือศีล
จึงจักได้สามัญญผล ๔ ฉันทนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดานา ซึ่งเป็นนาดี ย่อมก่อให้เกิดความปิติ
แก่ผู้เป็นเจ้าของ เพราะแม้หว่านข้าวลงไปน้อย ก็ยังได้ผลมาก และ
ยิ่งหว่านมากขึ้นก็ยิ่งได้ ผลมากขึ้น ฉันทนั้น พระโยคาวจรก็ควรเป็นนาดี
เป็นผู้ให้ผลมาก ทายกจะได้เกิดปิติว่า ถึงแม้เขาจะถวายทานน้อย
แต่ก็ได้ผลบุญมาก

ข้อนี้สมกับคำของ**พระอุบาลีเถระเจ้า** ผู้ชำนาญในพระวินัย
กล่าวไว้ว่าพระภิกษุควรเป็นผู้เปรียบด้วยนา ควรให้ผลไพบุลย์
เหมือนกับนาดี ผู้ใดให้ผลไพบุลย์ได้ ผู้นั้นชื่อว่านาประเสริฐ

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งมหาสมุทร นั้น เป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งมหาสมุทร ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมตามมหาสมุทรย่อมไม่อยู่ร่วม กับชากศพ ฉันท ไชยโยคาวจรก็ไม่ควรอยู่ร่วมกับบราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ มักขะ(ความลบล้างคุณท่าน) ปลาสะ อีสสนา (ความริษยา) มัจฉริยะ (ความตระหนี่) มายา (มารยา) สาโลย (ความโอ้อวด หลอกเขา) ความคดโกง ความทุจริตอันเป็นกิเลส มลทินทั้งหลาย ฉะนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมตามมหาสมุทร ย่อมเป็นที่เก็บรักษาแก้วต่างๆ คือ แก้วมณี แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ แก้วผลึกไว้ไม่ให้กระจัด กระจายออกไปภายนอกได้ ฉันท ไชยโยคาวจรเมื่อบรรลุมรรคผล ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ วิปัสสนา อภิญญาแล้ว ก็ควรรักษาคุณพิเศษนั้นไว้ ฉะนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมตามมหาสมุทรย่อมอยู่ร่วมกับ ลัตว์ใหญ่ๆ ฉันท ไชยโยคาวจรก็ควรอยู่ร่วมกับเพื่อน พรหมจรรย์ผู้มักน้อย ผู้สันโดษ ผู้กล่าวคำอันเป็นเครื่องกำจัด ผู้มีความขัดเกลา ผู้สมบุรณ์ ด้วยอาการกิริยา ผู้มีความละเอียด ผู้รักในการรักษาศีล ผู้เป็นที่เคารพ และนับถือ เป็นผู้ว่ากล่าว เป็นผู้ควรแก่การว่ากล่าว ผู้ตักเตือน ผู้ติเตียนความชั่ว ผู้สั่งสอน ผู้ให้รู้แจ้ง ผู้ให้เห็นจริง ให้ถือนั่น ให้อาจหาญ ใ้รำเริง ฉะนั้น

ประการที่ ๔ ธรรมตามมหาสมุทรย่อมเป็นแหล่ง รวมของน้ำ ซึ่งไหลมาจากแม่น้ำสายต่างๆ หลายร้อยสาย อันได้แก่ แม่น้ำคงคา ยมูนา อจิรวดี สรรภู นที เป็นต้น แม่น้ำฝนจะตกลงมาจากอากาศ แต่น้ำเหล่านั้นก็หาไหลล้นฝั่งไปได้ไม่ ฉันทไศ พระโยคาวจร ก็ไม่ควร แกล้งล่องลิกขาบท เพราะเห็นแก่ลาภ ยศ ลักการะ สรรเสริญ ความนับถือ การไหว้ การบูชา ตลอดถึงเหตุที่จะทำให้สิ้นชีวิต

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ว่า มหาสมุทรมีน้ำเต็มฝั่ง ไม่ล้นฝั่งไปได้ ฉันทไศ สาวกทั้งหลายของเราก็ไม่ล่อง ลิกขาบทที่เราบัญญัติไว้ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ฉันทไศ

ประการที่ ๕ ธรรมตามมหาสมุทรย่อมไม่รู้จักเต็มด้วยน้ำ อันไหลมาจากแม่น้ำทั้งปวง อันได้แก่ แม่น้ำคงคา ยมูนา อจิรวดี สรรภู นที เป็นต้น รวมทั้งน้ำฝนด้วย ฉันทไศ พระโยคาวจร ก็ไม่ควรอิมด้วยการ เรียน การฟัง การจำ การคิด ศึกษาพระธรรมวินัย พระสูตร วิเคราะห์ นิกเขปบท บทสนธิ บทวิภคติ ในพระพุทธานุศาสน์ ฉันทไศ

ข้อนี้สมกับคำของ**พระพุทธองค์** ใน**มหาสูตรโตสมชาดก** ว่า ไฟที่ไหม้หญ้าและไม้ ย่อมไม่รู้จักอิมด้วยเชื้อไฟ มหาสมุทรย่อมไม่รู้จักอิมด้วยน้ำ ฉันทไศ **บัณฑิตทั้งหลาย** ก็ไม่รู้จักอิมด้วยคำอันเป็น **สุภาษิต** ฉันทไศ

ข้าแต่พระนาคนเสนา ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งน้ำ นั้น เป็น ประการใด

องค์ ๕ แห่งน้ำ คือ

ประการที่ ๑ ธรรมดาน้ำที่นิ่งอยู่ไม่ไหว ไม่มีผู้ กวน ย่อมบริสุทธิ์
ได้ด้วยสภาวะปกติ คือธรรมชาติใน ตัวเอง ฉนใด พระโยคาวจรก็ควร
ละการลวงโลก การโอ้อวด การพูดเลียบเคียง เพื่อหลอกลวง การพูด
เหยียดคนอื่น เพื่อหลอกลวง แต่ควรเป็นผู้มีความประพฤติที่บริสุทธิ์
ตามภาวะปกติ ฉนนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาน้ำย่อมตั้งอยู่ตามสภาพ คือความเย็น
ฉนใด พระโยคาวจร ก็ควรเป็นผู้ทำความเย็นให้แก่ผู้อื่นด้วยขันติ
และความไม่เบียดเบียน ความเมตตา กรุณา ฉนนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาน้ำย่อมชะล้างสิ่งที่ไม่สะอาดให้สะอาด
ฉนใด พระโยคาวจรก็ควรทำแต่สิ่งที่ไม่มิโทษในที่ทั้งปวง ฉนนั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาน้ำย่อมเป็นที่ต้องการของ คน และสัตว์
เป็นอันมาก ฉนใด พระโยคาวจรผู้มกน้อย สันโดษ สงัด เจียบ ก็
เป็นที่ต้องการแห่งโลกทั้งปวง ฉนนั้น

ประการที่ ๕ ธรรมดาน้ำ ย่อมไม่นำโทษไปให้แก่ ใคร พระ
โยคาวจร ก็ไม่ควรทำให้เกิดเรื่องทะเลาะวิวาทบาดหมาง การเพิ่ม
โทษ ความริษยา ให้เกิดแก่ผู้อื่น ฉนนั้น

ข้อนี้สมกับคำของพระพุทธเจ้า ในกัณหาชาดก ว่า ข้าแต่ท้าว
ลักกะ ผู้เป็นใหญ่กว่าญาติทั้งหลาย ถ้าพระองค์จะประทานพรแก่
หม่อมฉัน ก็ขอจงประทานพรว่า **อย่าให้กายหรือใจของหม่อมฉัน
ทำให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นเลย** ดังนี้ ขอถวายพระพร

**ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งเมฆ นั้น
เป็นประการใด**

องค์ ๕ แห่งเมฆ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาเมฆ ย่อมระงับละอองเหงื่อไคล ซึ่ง
เกิดแล้ว ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรระงับเหงื่อไคล คือ กิเลส ฉันนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาเมฆ คือ ฝนที่ตกลงมา ย่อมดับความร้อน
ในแผ่นดิน ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรดับทุกข์ร้อนของโลก ด้วย
เมตตาภาวนา ฉันนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาเมฆ ย่อมทำให้พืชทั้งปวงงอกเงยขึ้น
ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรทำให้พืช คือ ศรัทธาของบุคคลทั้งหลาย
งอกงามขึ้น ฉันนั้น ควรปลูกพืช คือ ศรัทธานั้นไว้ในสมบัติทั้ง ๓ อัน
ได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ

ประการที่ ๔ ธรรมดาเมฆ ย่อมก่อตัวขึ้นในฤดูฝน และตกลงมาเป็นฝน ช่วยให้มีหญ้า ต้นไม้ เครือไม้ พุ่มไม้ สมุนไพรรักษาโรค ป่าไม้ เกิดขึ้นบนแผ่นดิน ฉันทะ พระโยคาวจรก็ควรทำให้โยนิโสมนสิการเกิดขึ้นแล้วทำให้สมณธรรม และกุศลธรรมทั้งปวงเกิดตามมา ฉันทะ

ประการที่ ๕ ธรรมดาเมฆ คือ ก้อนน้ำ เมื่อตกลงมา ย่อมทำให้แม่น้ำ หนอง สระ ซอก ห้วยระแหง บึง บ่อ เป็นต้น มีน้ำเต็ม ฉันทะ พระโยคาวจร เมื่อเมฆ คืออหิคม* ตกลงมาด้วยอาคมปริยัติ* แล้วควรทำใจของบุคคลทั้งหลายผู้มุ่งต่ออหิคมให้เต็มบริบูรณ์ ฉันทะ

ข้อนี้สมกับคำของ**พระสารีบุตรเถรเจ้า** ว่าพระมหาโมหิทรังเล็งเห็นผู้ที่ควรจะให้รู้ แม้อยู่ในที่ไกลตั้งแสนโยชน์ก็ตาม ก็เสด็จไปโปรดให้รู้ทันที

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งอากาศ นั้น เป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งอากาศ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาอากาศย่อมไม่มีใครจับต้องได้ ฉันทะ พระโยคาวจรก็ไม่ควรปล่อยให้กิเลสยึดจับ ฉันทะ

ประการที่ ๒ ธรรมดาอากาศย่อมเป็นที่ท่องเที่ยว ของฤๅษี ดาบส ฤๅษี ลัทธิมีปีก ฉันทิ พระโยคาวจร ก็ควรปล่อยใจไปในสังขารทั้งหลายทั้งปวงว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ฉันทิ

ประการที่ ๓ ธรรมดาอากาศย่อมเป็นที่เกิดของความหวาดกลัว ฉันทิ พระโยคาวจร ก็ควรทำให้หวาดกลัวต่อการเกิดในภพทั้งปวง ฉันทิ

ประการที่ ๔ ธรรมดาอากาศย่อมไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีประมาณ ฉันทิ พระโยคาวจร ก็ควรเป็นผู้มีศีลาจารวัตร อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีประมาณ ฉันทิ

ประการที่ ๕ ธรรมดาอากาศย่อมไม่ยึดติด ไม่ข้องเกี่ยว ไม่ตั้งอยู่ ไม่พัวพันกับสิ่งใด ฉันทิ พระโยคาวจรก็ไม่ควรข้องแวะ ไม่ควรยึดติด ไม่ควรตั้งอยู่ ไม่ควรผูกพันอยู่กับครอบครัว หมู่มณะ ลาก ที่อยู่ เครื่องกังวล ปัจจัย และกิเลสทั้งปวง

ข้อนี้สมกับที่**พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงสอนพระราหูไว้ว่า ดูก่อนราหูล อากาศย่อมไม่ตั้งอยู่ในที่ใดได้ ฉันทิ เธอจงอบรมจิตใจให้เสมอกับอากาศ ฉันทิ เพราะเมื่อเธออบรมจิตใจให้เสมอกับอากาศได้แล้ว ผัสสะอันเป็นที่พอใจและไม่พอใจ ย่อมไม่ครอบงำจิตใจได้

ข้าแต่พระนาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งพายุ นั้น
เป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งพายุ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาพายุ ย่อมพัดความหอมแห่งดอกไม้ป่า
ที่บ้านแล้วให้ฟุ้งไป ฉันทไฉ พระโยคาวจรก็ควรยินดีอยู่ในป่า อันมีดอกไม้
คือวิมุตติ เป็นอารมณ์ ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาพายุ ย่อมพัดหมუნหมุไม้ให้พินาศ ฉันทไฉ
พระโยคาวจรก็ควรพิจารณาลังขารในป่า ขยี้ก็เลสทั้งหลายให้แหลก
ราน ฉันทนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาพายุ ย่อมเที่ยวพัดไปในอากาศ ฉันทไฉ
พระโยคาวจร ก็ควรให้ใจเที่ยวไปในโลกุตตรธรรม ฉันทนั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาพายุ ย่อมได้รับกลิ่นหอม พระโยคาวจร
ก็ควรเสวยกลิ่นหอม คือ ศีลอันประเสริฐของตน ฉันทนั้น

ประการที่ ๕ ธรรมดาพายุ ย่อมพัดเรือยไป ไม่พะวงกับสิ่งใด
ฉันทไฉ พระโยคาวจรก็ไม่ควรห่วงใยต่อสิ่งทั้งปวง ฉันทนั้น

ข้อนี้สัมพันธ์กับ**พระพุทธพจน์** ที่ตรัสไว้ใน**สุตตนิบาต** ว่า ภัยย่อมเกิด
จากตัณหา รุสีย่อมเกิดจากอาลัย ความไม่มีอาลัย ไม่มีตัณหา เป็น
ความเห็นของมุณี

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งไฟ นั้น เป็น
ประการใด

องค์ ๕ แห่งไฟ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาไฟ ย่อมเผาหญ้า ไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ฉันท
พระโยคาวจรก็ควรเผากิเลสทั้งภายนอกภายใน ด้วยไฟ คือญาณ
ฉันทนั้น

ประการที่ ๒ ธรรมดาไฟ ย่อมไม่มีความปรานีต่อสิ่งใด พระ
โยคาวจรก็ไม่ควรปรานีต่อกิเลสทั้งปวง ฉันทนั้น

ประการที่ ๓ ธรรมดาไฟ ย่อมกำจัดความเย็น ฉันท พระ
โยคาวจรก็ควรทำให้เกิดไฟ คือความเพียร เพื่อเผากิเลสทั้งปวง ฉันท
นั้น

ประการที่ ๔ ธรรมดาไฟย่อมไม่มีความยินดี ยินร้าย มิแต่ทำให้
เกิดความร้อนฉันท พระโยคาวจร ก็ควรมีใจเหมือนดั่งไฟ คือไม่ยินดี
ยินร้าย ฉันทนั้น

ประการที่ ๕ ธรรมดาไฟ ย่อมกำจัดความมืด ทำให้เกิดความ
สว่าง ฉันท พระโยคาวจร ก็ควรกำจัดความมืด คืออวิชชา ทำให้
เกิดความสว่าง คือ ญาณ ฉันทนั้น

ข้อนี้สัมพันธ์กับ**พระพุทธโอวาท** ที่ทรงสอนพระราหุลว่า ตุก่อนราหุล
เธอจงอบรมจิตใจให้เสมอกับไฟ เพราะเมื่อเธออบรมจิตใจให้เสมอ

กับไฟได้แล้ว สิ่งที่ถูกต้องซึ่งเป็นที่พอใจ และไม่พอใจ ย่อมไม่
ครอบงำจิตใจได้ ดังนี้

**ข้าแต่พระภาคเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๖ แห่งดวงอาทิตย์
นั้น เป็นประการใด**

องค์ ๖ แห่งดวงอาทิตย์ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาดวงอาทิตย์ ย่อมทำให้พืชทั้งปวง
เขียวแห้ง ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรทำกิเลสทั้งปวงให้แห้งลง ฉันทิ

ประการที่ ๒ ธรรมดาดวงอาทิตย์ ย่อมกำจัดความมืด ฉันทิ
พระโยคาวจรก็พึงกำจัดความมืดทั้งปวง คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ
ทิฏฐิ กิเลส ทุจริต ฉันทิ

ประการที่ ๓ ธรรมดาดวงอาทิตย์ ย่อมส่องสว่าง เรือยไป ฉันทิ
พระโยคาวจร ก็ควรกระทำโยนิโสมนสิการเนื่องๆ ฉันทิ ดวงอาทิตย์
ย่อมมีรัศมีเป็นมาลา ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรมีรัศมี คือ อารมณ์
เป็นมาลา ฉันทิ

ประการที่ ๔ ธรรมดาดวงอาทิตย์ ย่อมทำให้เกิดความร้อนแก่
หมู่มวลมนุษย์ ฉันทิ พระโยคาวจร ก็ควรทำให้โลกนี้และโลกหน้า
ร้อนด้วยอาจารย์คุณ ศีลคุณ วัตรปฏิบัติ ฌาน* วิโมกข์ สมภา

สมาบัติ อินทรีย์* พละ* โภชณงค์* สติปฏิฐาน สัมมปปธาน
อิทธิบาท

ประการที่ ๕ ธรรมดาตดวงอาทิตย์ ย่อมกลัวภัย คือราหู ฉันทไค
พระโยคาวจรเมื่อได้เห็นบุคคลทั้งหลาย ที่เต็มไปด้วยความทุจริต
และทุจริต อีกทั้งถูกรอบงำด้วยความหลงผิด คือทิวาสุริ ให้เดินไปผิด
ทาง ก็ควรทำใจให้สลัดด้วยความกลัว ความสังเวช

ประการที่ ๖ ธรรมดาตดวงอาทิตย์ ย่อมทำให้เห็นของดี ของ
เลว ฉันทไค พระโยคาวจรก็ควรทำตนให้เห็น โลกียธรรม โลกุตตรธรรม
ด้วยอินทรีย์ พละ โภชณงค์ สติปฏิฐาน สัมมปปธาน อิทธิบาท ฉันทไค

ข้อนี้สัมพันธ์กับคำของ**พระวังคีสเถระเจ้า** เมื่อดวงอาทิตย์ตั้งขึ้น ย่อม
ทำให้เห็นสิ่งต่างๆ ทั้งสะอาด ไม่สะอาด ดี เลว ฉันทไค พระภิกษุ
ผู้ทรงธรรม ก็ทำให้หมู่ชนอันถูกอวิชาปกปิดไว้ ให้ได้เห็นทางธรรม
ต่างเหมือนกับดวงอาทิตย์ตั้งขึ้นมา ฉันทไค

ข้าแต่พระนาคนเสน ที่ว่าควรถือเอาองค์ ๕ แห่งดวงจันทร์
นั้น เป็นประการใด

องค์ ๕ แห่งดวงจันทร์ ได้แก่

ประการที่ ๑ ธรรมดาตดวงจันทร์ ย่อมขึ้นในสุกกปักษ คือฝ่าย

ชาว อันได้แก่เดือนข้างขึ้น แล้วยังกลมสว่างมากขึ้น ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรให้เจริญ ยิ่งๆ ขึ้นในอาจารย์คุณ ศीलคุณ วัตรปฏิบัติ อากม อธิคม ความสงัด การสำรวมอินทรีย์ การรู้จักประมาณในการบริโภค และความเพียร ฉันทิ

ประการที่ ๒ ธรรมดาดวงจันทร์ ย่อมเป็นหนึ่งในอธิปัตติทั้งหลาย ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรมี “ฉันทิอธิปัตติ”* อันยิ่ง ฉันทิ

ประการที่ ๓ ธรรมดาดวงจันทร์ ย่อมเที่ยวไปในกลางคืน ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรเที่ยวไปด้วยวิเวก ฉันทิ

ประการที่ ๔ ธรรมดาดวงจันทร์ ย่อมมีวิมานเป็นธง ฉันทิ พระโยคาวจรก็ควรมีศีลเป็นธง ฉันทิ

ประการที่ ๕ ธรรมดาดวงจันทร์ ย่อมมีผู้อุบาย ให้บังเกิดขึ้น ฉันทิ พระโยคาวจร ก็ควรเข้าไปสู่บ้าน เรือน ด้วยผู้มีนิมนต์ ฉันทิ

ข้อนี้สมกับ**พระพุทธพจน์** ใน**สังยุตตนิกาย** ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย** เธอทั้งหลายจงเข้าไปสู่ตระกูล ด้วยอาการเหมือนดวงจันทร์อย่าทำกายใจให้คดงอให้ตระกูล คือชื่อตรง อย่าคะนองกายใจในตระกูล คือ สำรวมกายใจในสถานที่ที่ไปเยือน

ภาคผนวก : เรื่องธรรมกาย

- พระยามิลินทร์** : ดูก่อนพระนาคเสน พระพุทธเจ้ามีอยู่หรือไม่
- พระนาคเสน** : ขอถวายพระพร มีอยู่
- พระยามิลินทร์** : พระคุณเจ้าจะสามารถชี้ได้หรือไม่ว่า เวลานี้พระพุทธรองค์เสด็จประทับอยู่ที่ไหน
- พระนาคเสน** : ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว อาตมภาพไม่สามารถชี้สถานที่ที่พระพุทธรองค์ประทับอยู่ถวายได้
- พระยามิลินทร์** : ถ้าเช่นนั้นจงเปรียบเทียบให้ฟัง

- พระนาคเสน : เหมือนไฟกองใหญ่ ซึ่งลุกโผลงอยู่ แต่เปลวไฟดับ
หายไปเรื่อยๆ พระองค์จะทรงชี้ได้หรือไม่ว่าเปลว
ไฟอยู่ที่ไหน
- พระยามิลินทร์ : ชี้ไม่ได้ เพราะเปลวไฟที่ดับแล้ว ก็เป็นอันดับสิ้น
ไปแล้ว
- พระนาคเสน : เช่นกัน พระพุทธเจ้ามีอยู่จริง แต่เพราะพระองค์
ได้เสด็จปรินิพพาน ด้วยอนุภาติเสสนิพพาน (ดับ
จนสิ้นเชื้อ) เสียแล้ว ฉะนั้นจึงชี้ถวายไม่ได้ แต่
พอจะชี้แจงถวายได้ ก็แต่ธรรมกาย อันเป็นผู้
แทนพระพุทธองค์เท่านั้น

อธิบายศัพท์

กามารมณ์ อารมณ์ที่นำใคร่ นำปรารถนา ได้แก่ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

กามวิตก การตรึกนึกคิดในเรื่องกามคุณทั้ง ๕

กายคตาสติ สติที่เป็นไปในกาย, สติที่พิจารณาภายในกาย

เขตตวิชา ความรู้เรื่องการดูพื้นที่ สถานที่ต่างๆ

เครื่องผูกแห่งมาร กามคุณทั้ง ๕

ฉันทาธิบดี ผู้เป็นใหญ่ในความพอใจ ความยินดี

ฌาน การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่ เป็นอัปปนาสมาธิ มี ๔ ระดับ คือ ปฐมฌาน
ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน

ญาณ ความรู้, วิชาหยั่งรู้, วิชากำหนดรู้

เถาทัวตัน เถาวัลย์ยอดด้วน

ทวารทั้ง ๖ คือ ประตูทั้ง ๖

โทมนัส ความเสียใจ, ความทุกข์ใจ

ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ

ปฏิษะ ความแค้นเคือง ชัดใจ ความซึ่งเคียดด้วยอำนาจโทษะ

ปฏิสัมภิตา ๔ ปัญญาอันแตกฉาน ๔ ประการ

๑. อัตถปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในอรรถ
๒. ธรรมปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในธรรม
๓. นิรุตติปฏิสัมภิตา แตกฉานในภาษา เข้าใจภาษาดี
๔. ปฏิภาณปฏิสัมภิตา แตกฉานในปฏิภาณ มีไหวพริบดี

ประตูทั้ง ๖

๑. จักขุทวาร ทางตา	๒. โสตทวาร ทางหู
๓. ฆานทวาร ทางจมูก	๔. ชิวหาทวาร ทางลิ้น
๕. กายทวาร ทางกาย	๖. มโนทวาร ทางใจ

ปริเทวะ ความคร่ำครวญ ความรำพัน

ผล ๔ ๑. โสตาปัตติผล ๒. สกทาคามีผล ๓. อนาคามีผล ๔. อรหัตผล

พยาบาลวิตก การตรึกนึกคิดในเรื่องความพยาบาล

พละ ธรรมอันเป็นกำลังเกื้อหนุนแก่อริยมรรค มี ๕ ประการ คือ ๑.ศรัทธา ๒.วิริยะ

๓. สติ ๔. สมาธิ ๕. ปัญญา

โพฆณงค์ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้ มี ๗ ประการ คือ ๑.สติ ๒.ธัมมวิจยะ

๓.วิริยะ ๔.ปีติ ๕. บัลลัทธิ ๖.สมาธิ ๗.อุเบกขา

ไฟ ๓ กอง ราคะ โทสะ และโมหะ

ภวัคคพรหม อรูปพรหมชั้นสูงสุด หรือชั้นเนวลัญญณานัลัญญาตนะ ก็เรียก บางทีเขียนว่า ภวัคร ก็มี

มหาสติปัฏฐาน ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน, ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ มี ๔ ประการ

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาภายในกายต่างๆ เป็นลำดับไป
๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเวทนาในเวทนาในกายต่างๆ เป็นลำดับไป
๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาจิตในจิตในกายต่างๆ เป็นลำดับไป
๔. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาธรรมในธรรมในกายต่างๆ เป็นลำดับไป

โยนิโสมนสิการ การทำใจพิจารณาสรรพสิ่งโดยแยบคาย

วิมุตติ ความหลุดพ้นจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง

วิหิงสาวิตก การตรึกนึกคิดในเรื่องความเบียดเบียน

วัตถุวิชา ความรู้เรื่องการดูวัตถุสิ่งของต่างๆ

เวทนาเก่า ในที่นี้หมายถึงความทิวกระหาย

เวทนาใหม่ ในที่นี้หมายถึงความอึด แน่นท้อง อึดอัด ไม่สบายกาย เกิดทุกข์-เวทนาขึ้น

ศีลคุณ คุณเครื่องแห่งศีล

ศีลสังวร ความสำรวมระวังในศีล

สภาพในกาย ตามหลักปริยัติ หมายถึง สภาพไม่งามในกายมนุษย์ ในหลักปฏิบัติ หมายถึงภายในกาย ตั้งแต่กายมนุษย์หายาบ กายมนุษย์ละเอียด เป็นลำดับไป จนถึงธรรมกายอรหัต เป็นพระอรหันต์หมดกิเลส ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์อีกต่อไป

สมณคุณ คุณธรรมของสมณะ, ความดีที่สมณะควรมี

สมณสัญญา ความจำได้หมายรู้ว่าเราเป็นสมณะอยู่

สามัญญผล ๔ เหมือนผล ๔

สำรวมอินทรีย การสำรวมระวังในอินทรียทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
ไม่ให้ยินดียินร้าย เวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้อง
โผฏฐัพพะ(สัมผัส) รู้ธรรมารมณด้วยใจ

สังขาร กายสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางกาย
วจีสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางวาจา
มโนสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางใจ บางแห่งหมายถึงร่างกาย

สังคหัตถุ ๔ คุณเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ ได้แก่
ทาน การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ซึ่งกันและกัน
ปิยวาจา การพูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ
อติถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น
สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย

สังโยชน์ ๖ กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์โลกไว้ มี ๑๐ ประการ คือ

๑. ลักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวของตน
๒. วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย
๓. สีลัพพตปรามาส ความถือมั่นในศีลพรต
๔. กามราคะ ความติดใจในกามคุณ
๕. ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งใจ
๖. รูปราคะ ความติดใจในรูปธรรมอันประณีต

๗. อรูปราคะ ความตั้งใจในอรูปธรรม
๘. มานะ ความถือตัวว่าเป็นนั่นเป็นนี่
๙. อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน
๑๐. อวิชา ความไม่รู้จักจริง

สัญญา การกำหนดหมาย, ความจำได้หมายรู้

สัมมปธาน ความเพียรที่ตั้งไว้ชอบ

ัสสตติฎฐิ ความเห็นว่าเที่ยง คือความเห็นว่อดีตตาและโลก เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้
ยั่งยืน คงอยู่ตลอดไป

ลฺยญฺตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยเห็นอนัตตา แล้วถอนความยึดมั่นได้

โสกะ ความโศก

อาคม การเล่าเรียนความรู้

อภิญญา ๖ ความรู้ยิ่ง ความรู้ชั้นสูง มี ๖ ประการ ได้แก่

๑. อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้
๒. ทิพโอสถ หูทิพย์
๓. เจโตปริยญาณ ความรู้ที่ทายใจผู้อื่นได้
๔. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ความรู้ทำให้ระลึกชาติได้
๕. ทิพจักขุ ตาทิพย์
๖. อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นกิเลสได้

อธิคม การบรรลุ, ความสำเร็จ, การเล่าเรียน

อนิมิตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยไม่ถือนิमित คือหลุดพ้นด้วยพิจารณาเห็นนามรูปเป็น
อนิจจัง แล้วถอนนิमितได้

อวิชา คือความไม่รู้จักจริงในอริยสัจ ๔

อาจารย์คุณ คุณแห่งความประพฤติที่ดั่งงาม มารยาทดั่งงาม

อังควิชา ความรู้เรื่องการดูลักษณะดีชั่วที่ปรากฏตามร่างกาย

อัปปณิหิตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยเห็นทุกข์ แล้วถอนความปรารถนาได้

อิทธิบาท ๔ คุณเครื่องแห่งความสำเร็จ มี ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจ สม่ครใจ
๒. วิริยะ ความเพียรพยายาม
๓. จิตตะ ความมีจิตใจที่จดจ่อ ตั้งมั่น
๔. วิมังสา ความไตร่ตรองพิจารณาเหตุต่างๆ

อเสขผล ผลของการไม่ต้องศึกษาอีก หมายถึงพระอรหันต์

อนุสาสนีย์ คำสั่งสอน

อุจเฉททิฎฐิ มีความเห็นว่าขาดสูญ

อุปาทานชั้น ๕ ความยึดมั่นถือมั่นในชั้น ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

อุपाยาส ความคับแค้นใจ ความสิ้นหวัง

เอก ไม่ว่างขวางบนคอวัว หรือควายที่ไถนา หรือเทียมคู่ลากเกวียน

มิลินทปัญชา ฉบับ : ผู้ที่ยังหลงสู่ความเพียร

- ทีมที่ปรึกษา : พระมหาสุวิทย์ วิชเชสโก
พระมหาสมบุญ สมมาบุญโผ
พระไพฑูลย์ ธมฺมวิบูล
- ทีมบรรณาธิการ : พระวุฑฒ์ สุวฑฒ์โก
พระณรงค์ หนุตจิตโต
วัลลภา เหล่าขวัญสถิตย์
ประสิทธิ์ มังคลิกุล
- พิมพ์ : จรียา ไลประวัตติ
- ทีมพิสูจน์อักษร : อัญชลี ไลประวัตติ ลลิตตา ไลประวัตติ
วิยะดา ศิริภัทท์ นพปฏิล เมืองรักษ์
ศิริรัศม์ พิธิษฐ์นฤคม จารุณี หวังศุภรัตน์
- ภาพปก : กองพุทธศิลป์ วัดพระธรรมกาย
- รูปเล่ม & Acrobat : พระวุฑฒ์ สุวฑฒ์โก
- ลิขสิทธิ์ : มูลนิธิธรรมกาย
๒๓/๒ หมู่ ๗ ต.คลองสาม อ.คลองหลวง
จ.ปทุมธานี ๑๒๑๒๐